

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESIKO ZINĀTŅU KATEDRA

Bakalaura darbs

**Biežāk pielietotāko izmeklēšanas darbību īpatnības pirmstiesas
kriminālprocesā**

Darba autors:

Sandis Plenkovs

Studenta apliecības Nr. : sp11122

Darba vadītāja:

Prof. **Kristīne Strada-Rozenberga**

Rīga 2018

Anotācija

Darba autors ir izvēlējis rakstīt bakalaura darbu par tematu “Biežāk pielietotāko izmeklēšanas darbību īpatnības pirmstiesas kriminālprocesā ”. Autors uzskata, ka pētījums par šādu tematu ir, bija un būs aktuāls, kamēr vien būs noziedzīgie nodarījumi, kurus izmeklēt. Pētījuma mērķis ir izpētīt izmeklēšanas darbību veikšanas priekšnosacījumus, likumā noteiktos to īstenošanas noteikumus, kā arī taktiskos paņēmienus šo darbību pielietošanai.

Pētījumā tiek apskatīti izmeklēšanas darbību jēdziens, to veikšanas vispārīgie noteikumi, kā arī biežāk pielietotākās izmeklēšanas darbības: pratināšana, kratīšana un apskate. Ikvienam būtu jāizprot šo izmeklēšanas darbību būtība, jo pat, ja persona ikdienā pati šīs darbības neīsteno, tā var nokļūt situācijā, kad šīs darbības tiek īstenotas pret viņu.

Darbs sastāv no 43 lapaspusēm. Kopsavilkumā tiek izvirzīti 7 secinājumi.

Annotation

The author of the work has chosen to write a Bachelor Thesis on the topic "Peculiarities of the most commonly used investigative activities in pre-trial criminal proceedings". The author believes that a study on such a topic is, was and will be relevant as long as there are criminal offenses to be investigated. The purpose of the study is to investigate the prerequisites for conducting investigative activities, the statutory provisions for their implementation, as well as tactical methods for the application of these activities.

The study examines the concept of investigative activities, the general rules for conducting such investigations, as well as the most frequently used investigative activities: interrogation, search and examination. Everyone should understand the nature of these investigative activities, because even if the person does not carry out these activities on a daily basis, it can get into the situation when these actions are carried out against him.

The work consists of 43 pages. The author of this Thesis has drawn 7 conclusions.

Saturs

Ievads	5
1. Izmeklēšanas darbību jēdziens	7
2. Pirmstiesas izmeklēšanas posma vispārīgie noteikumi	10
2.1. Pirmstiesas kriminālprocesa saturs un tā veidi	10
2.2. Piekritība izmeklēšanas posmā	11
2.3. Procesa virzītāji un uzraugošās personas	12
2.4. Termiņi	15
3. Izmeklēšanas darbību vispārīgie noteikumi	19
3.1. Vispārīgie cilvēktiesību garantēšanas noteikumi	19
3.2. Izmeklēšanas darbību fiksēšana	23
3.3. Izmeklēšanas darbību veikšana izmantojot zinātniski tehniskos līdzekļus	24
4. Izmantotākās izmeklēšanas darbības	26
4.1. Pratināšana	27
4.2. Kratīšana	33
4.3. Apskate	37
Kopsavilkums	40
Izmantotā literatūras un avotu saraksts	41
Pielikums	44

Ievads

Mūsdienās nav iedomājama pasaule, kurā valdītu utopija, nebūtu strīdu, noziedzīgu nodarījumu un citu problēmu. Noziedzīgās darbības tika veiktas jau kopš pašiem pirmsākumiem. Šādas darbības noteikti tiek īstenotas šajā brīdī kādā no daudzajām pasaules vietām un, diemžēl, līdz šim nav izdomāts veids kā paredzēt un novērst šādas darbības arī nākotnē. Līdz ar to ik brīdī kāds no tām cieš, kāds ar to palīdzību nelikumīgi mēģina gūt gandarījumu, kas var izpausties gan emocionālu tieksmju apmierināšanā, gan arī materiāla labuma gūšanā. Tomēr ir arī tādi cilvēki, kuri mēģina šo situāciju labot, cietušajam dodot pēc iespējas taisnīgāku apmierinājumu samērā ar viņam nodarīto kaitējumu un noziedzīgās darbības veicējam samērīgu sodu par viņa izdarīto. Lai šo cēlo mērķi īstenotu ir jāveic daudz dažādu darbību, jāziedo laiks un jāiztērē ne mazums resursu visās kriminālprocesa stadijās.

Izmeklēšana pirmstiesas procesā ir viens no vissvarīgākajiem kriminālprocesa posmiem. To ir jāveic kvalitatīvi, ievērojot arī citu cilvēku pamattiesības. Tieši pirmstiesas izmeklēšanas laikā ir jāiegūst lielākā daļa no pierādījumiem, kas ir vajadzīgi, lai personu apsūdzētu noziedzīgajā nodarījumā un notiesātu. Līdz ar to ir svarīgi izprast izmeklēšanas darbības, to īpatnības, robežas, un citas svarīgas detaļas, kas palīdz pareizi īstenot tās.

Izmeklēšanas darbības pirmstiesas procesā ir bijis vienmēr aktuāls temats. Mūsdienās sabiedrībā ar vien vairāk tiek diskutēts tieši par izmeklētāju vājo sagatavotību. Nereti kļūdas, kuras pieļautas neievērojot kriminālprocesuālās prasības, ir pamats tam, lai personu nesauktu pie atbildības. Tāpēc autors uzskata, ka ikvienam, it īpaši, izmeklētājiem ir svarīgi pārzināt Kriminālprocesa likumu un tajā ietvertos principus. Bez tam var rasties situācijas, kad ir jāievēro arī Eiropas Savienības normatīvie akti un starptautiskās tiesības.

Bakalaura darba autors aprobežosies tikai ar vispārīgajām izmeklēšanas darbībām. Speciālās izmeklēšanas darbības netiks apskatītas. Šī darba mērķis izpētīt:

1. Izmeklēšanas darbību jēdzienu
2. Izmeklēšanas darbību būtību
3. Priekšnoteikumus, kuri ir jāievēro, lai uzsāktu un pareizi īstenotu kādu no izmeklēšanas darbībām
4. Kādas citas valsts Kriminālprocesa likumā esošās izmeklēšanas darbības.
5. Visbiežāk pielietotākās izmeklēšanas darbības.

Līdz ar to, lai varētu pēc iespējas efektīvāk īstenot šos mērķus tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Izpētīt izmeklēšanas darbību jēdzienu un uzzināt, ko tas aptver.
2. Saprast ne tikai izmeklēšanas vispārīgos noteikumus, bet arī specifiskās īpatnības un priekšnoteikumus.
3. Atrast citas valsts Kriminālprocesa likumā esošās izmeklēšanas darbības un salīdzināt tās ar dažām Latvijā esošajām izmeklēšanas darbībām.
4. Veikt aptauju saistībā ar visbiežāk pielietojamākajām izmeklēšanas darbībām un pieļautākajām kļūdām.
5. Apkopot iegūto informāciju un izveidot secinājumus.

Bakalaura darbā tiks izmantotas vairākas metodes:

1. Salīdzinošā metode - lai salīdzinātu Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likumu un Latvijas Republikas Kriminālprocesa likumos esošās izmeklēšanas darbības
2. Analītiskā metode – lai analizētu jēdzienus un definīcijas
3. Matemātiskā – lai apkopotu pētījumā iegūtos rezultātus
4. Aptauju metode - lai veiktu pētījumu(aptauju) Valsts Policijas Rīgas Reģiona pārvaldes Rīgas Zemgales iecirknī par izmeklēšanas darbībām.

1. Izmeklēšanas darbību jēdziens

Jēdziens “Izmeklēšanas darbības”, krievu valodā lietots termins “следственное действие”, ir pieminēts jau 19. gadsimtā, kad Krievijā tika pieņemts kriminālprocesa likums – “Устав уголовного судопроизводства”¹. Tas tika minēts vairākos pantos. Teiksim, šī likuma 491.pants paredz iespēju sūdzēties par izmeklēšanas darbībām, kuras nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības. Šis likums bija spēkā arī Latvijā līdz 1926.gadam, līdz ar to var uzskatīt, ka Latvijā šis termins parādījās 20.gs sākumā. Savukārt definīcija šim terminam pirmo reizi tika izveidota tikai Latvijas Republikas Kriminālprocesa likumā, kurš stājās spēkā 2005.gada 1.oktobrī. Izmeklēšanas darbību definīcija ir ietverta 138.pantā:

Izmeklēšanas darbības ir procesuālās darbības, kas vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā. Kriminālprocesa veikšanai pilnvarotā amatpersona ir tiesīga izdarīt savu pilnvaru ietvaros tikai šajā likumā paredzētas izmeklēšanas darbības.

Šī pirmajā daļā iekļautā definīcija ir guvusi pietiekami lielu atbalstu starp krimināltiesību nozares speciālistiem un zinātniekiem. Kaut arī juridiskajā literatūrā tika izcelti pāris problēmjautājumi skatot visu Kriminālprocesa likuma 10. nodaļu kopsakarā, pati definīcija vēl joprojām nav grozīta.

Lai sekmīgi izprastu izmeklēšanas darbību jēdziena būtību, vispirms ir jāizprot kāda ir saistība starp procesuālajām darbībām un izmeklēšanas darbībām. Abi šie jēdzieni juridiskajā literatūrā bieži vien tiek pieminēti saistībā ar izmeklēšanas darbību jēdzienu. Vēsturiski diskutējot par šo abu jēdzienu izpratni, radās divejādas nostājas. Vienu viedokli pārstāvēja daži krievu pētnieki, kuri apgalvoja, ka izmeklēšanas darbības ir procesuālās darbības, un neredzēja atšķirības starp šiem jēdzieniem.² Taču šāda nostāja neguva lielu atbalstu. Vairums zinātnieku piekrita citādu nostājai. Proti, ka procesuālās darbības ir daudz plašākas un ietver sevī arī izmeklēšanas darbības. Izmeklēšanas darbībām ir savs specifisks mērķis, kuras ir paredzētas, lai noskaidrotu vai pārbaudītu iegūtās ziņas. Bet procesuālās darbības ir vērstas uz to, lai veicinātu efektīvu kriminālprocesa norisi, lai procesuālie dalībnieki varētu īstenot savas tiesības un pildīt pienākumus. Arī izmeklēšanas darbības ir daļa no kriminālprocesa, taču tās netiek realizētas visa procesa gaitā.

---

¹ Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds Nr. 11., 2009. gada 17. marts.

² Чельцов М. Советский уголовный процесс. Москва, 1962; Герасимов И. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск, 1975. Citēts pēc Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds Nr. 11., 2009. gada 17. marts.

Pārsvarā definīcijas var izpētīt no dažādiem skatupunktiem. Darba autors piekrīt Dr. habil. iur. Reinhardam Dombrovskim teiktajam, ka izmeklēšanas darbības kā izmeklēšanas elementus var apskatīt no vairākiem aspektiem, un izmeklēšanas darbība ir ne tikai procesuāla, bet arī kriminālistiska, tikumiska, organizatoriska un psiholoģiska darbība.³ Katru no šiem aspektiem var novērot arī Kriminālprocesa likuma pantos. Tikumiskais aspekts vairāk attiekos tieši uz morāles normu un Satversmē noteikto personu pamattiesību ievērošanu, kas ir jāievēro visa kriminālprocesa gaitā. Kā piemēru var minēt Kriminālprocesa likuma 169.panta normu, kura nosaka specifisku aplūkošanas kārtību, ja aplūkošanas objekts un procesa virzītājs ir pretēja dzimuma pārstāvji. Psiholoģiskais aspekts bieži vien izpaužas pratināšanas laikā, kad ir jāizvēlas pareizā pratināšanas taktika, atkarība no pratināmā objekta. Šai sakarā īpaša uzmanība ir jāievēro pie nepilngadīgo nopratināšanas, kur atsevišķos gadījumos tiek pieaicināts pedagogs vai psihologs. Organizatoriskais aspekts izpaužas gandrīz vai visās darbības, ko personas ikdienā paveic. Bet attiecībā uz izmeklēšanas darbībām tas izpaužas galvenokārt pareizā un efektīvā izmeklēšanas darbību plānošanā. Tādējādi gūstot labāku rezultātu un patērējot pēc iespējas mazāk resursu. Tieši pareizāka darba organizācija varētu novest pie situācijas uzlabošanās, saistībā ar pārmērīgo izmeklētāju noslogotību.

Izmeklēšanas darbības ir reglamentētas Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā. Savukārt šī likuma 11.nodaļā ir ietvertas speciālās izmeklēšanas darbības, kuras šajā darbā netiks pētītas. Parastajām izmeklēšanas darbībām ir arī savas robežas, proti, kā to arī nosaka Kriminālprocesa likuma 138.panta otrā daļa, tikai kriminālprocesa likumā noteiktās darbības var uzskatīt par izmeklēšanas darbībām. Šobrīd par izmeklēšanas darbībām uzskata: pratināšanu, aptauju, konfrontēšanu, uzrādīšanu atpazīšanai, liķa ekshumāciju, apskati, aplūkošanu, liecību pārbaudi uz vietas, izmeklēšanas eksperimentu, uzrādīšanu atpazīšanai, kratīšanu, izņemšanu, priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas, procesa virzītāja pieprasīto priekšmetu un dokumentu iesniegšana, elektroniskajā informācijas sistēmā saglabāto datu atklāšana, ekspertīze, salīdzinošai pētīšanai nepieciešamo paraugu iegūšana.

---

³ Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds Nr. 11., 2009. gada 17. marts.

Līdz ar to citas izmeklēšanas darbības, kas nav ietvertas šajā nodaļā netiek uzskatītas par izmeklēšanas darbībām. Šādi ir nolēmis arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā SKK –93/2012.⁴ Šeit, policija centās izmantot ceļu satiksmes negadījuma notikuma vietas rekonstrukciju, lai pārbaudītu iegūtās ziņas, taču augstākā tiesa atzina, ka šāda izmeklēšanas darbība nav paredzēta Kriminālprocesa likumā, līdz ar to atcēla apelācijas instances spriedumu un nodeva to jaunai izskatīšanai.

---

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2012.gada 31.maija spriedums lietā SKK-93/2012.Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2012>

2. Pirmstiesas izmeklēšanas posma vispārīgie noteikumi.

2.1. Pirmstiesas kriminālprocesa saturs un tā veidi.

Latvijā, pirmstiesas kriminālprocesa stadijā var izdalīt 2 posmus: izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.⁵ Abās šajās daļās ir jāatrod atbildes uz galvenajiem jautājumiem, kurus nosaka Kriminālprocesa likuma 384.pants, proti:

1. Vai vispār ir veikts noziedzīgs nodarījums?
2. Persona, personas, kuras ir saucamas pie kriminālatbildības?
3. Vai ir pamats izbeigšanai, pabeigšanai vai virzīšanai uz tiesu?

Darba autors uzsvārs liks uz izmeklēšanas posmu, jo tieši tajā visaktīvāk tiek veiktas izmeklēšanas darbības, kuru rezultātā galvenokārt arī tiek rastas atbildes uz šiem jautājumiem.

Katrā krimināllietā ir atšķirīgs apstākļu kopums, cietušie, personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, izdarītais noziedzīgais nodarījums, līdz ar to ir jāizdala arī dažādi pirmstiesas kriminālprocesa veidi, pēc kuriem procesa virzītājiem arī vajadzētu vadīties. Daži no tiem, kuri attiecas izmeklēšanas posmu, ir ietverti arī Kriminālprocesa likuma 385.panta 1.daļā:

- 3) kriminālprocesa virzīšana neatliekamības kārtībā;
- 4) kriminālprocesa virzīšana saīsinātā procesa kārtībā;
- 6) kriminālprocesa virzīšana vispārējā kārtībā.

Pirmstiesas kriminālprocesa veida izvēle ietekmē izmeklēšanu, un tās laikā veiktās izmeklēšanas darbības. Piemēram, ja kriminālprocess tiks virzīts neatliekamības kārtībā vai saīsinātā procesa kārtībā, tad arī izmeklēšanas darbības tiks veiktas intensīvāk, lai iekļautos noteiktajā termiņā, kas ir mazāks nekā vispārējā kārtībā noteiktais. Šie pirmstiesas kriminālprocesa veidi padara efektīvāku kriminālprocesa likuma mērķa sasniegšanu.

Pirmstiesas izmeklēšanas vispārīgie noteikumi nosaka galvenās pamatnostādnes, pie kurām ir jāpieturās veicot dažāda veida izmeklēšanas darbības, taču tie neregulē konkrētu izmeklēšanas darbību veikšanu. Pirmstiesas izmeklēšanas laikā ir jāievēro normas par šādiem aspektiem:

- Piekritība izmeklēšanas posmā
- Procesu virzītāja darbība
- Termiņi

---

⁵ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās. B. un C. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009., 49.lpp

2.2. Piekritība izmeklēšanas posmā

Kriminālprocesa likuma 386., 387. panti norāda, ka var pastāvēt divu veidu piekritība: institucionālā un teritoriālā. Katram no šiem piekritības veidiem ir savas specifiskās iezīmes un regulējošās tiesību normas, taču galvenais mērķis ir veicināt pēc iespējas visaptverošāku, pilnīgāku, ekonomiskāku un ātrāku noziedzīga nodarījuma izmeklēšanu.

Institucionālā piekritība galvenokārt nosaka, kura iestāde izmeklēs attiecīgo noziedzīgo nodarījumu pēc tā kvalifikācijas. Latvijā, saskaņā ar esošo kriminālprocesa redakciju, ir 11 izmeklēšanas iestādes, kuras ir noteiktas šī likuma 386.pantā. To piekritības apjoms ir noteikts Kriminālprocesa likuma 387.pantā un attiecīgo iestāžu pilnvaru regulējošajos normatīvajos aktos.

Valsts policija – ir tā iestāde, kura izskata vislielāko skaitu noziedzīgo nodarījumu, jo tai piekritīti visi tie noziedzīgie nodarījumi, kuri nav piekritīgi citām izmeklēšanas iestādēm.

Valsts ieņēmumu dienesta Iekšējās drošības pārvaldes pilnvarotas amatpersonas izmeklē noziedzīgus nodarījumus, kas konstatēti Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonu un darbinieku rīcībā un saistīti ar dienesta pienākumu izpildi.⁶ Šāda izmeklēšanas iestāde ir iekļauta pavisam nesen Kriminālprocesa likuma 386., 387., pantos, tikai ar 2018.gadu. Tā ir izveidota agrākās izmeklēšanas iestādes vietā – Finanšu policija, kura tagad ir pārreformējusies kā Valsts ieņēmumu dienesta Iekšējās drošības pārvalde un Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu un muitas policija.

Pārējo izmeklēšanas iestāžu - Drošības policija, Militārā policija, Ieslodzījumu vietu pārvalde, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts robežsardze, tālbraucienos esošo jūras kuģu kapteiņi, ārvalsts teritorijā esošas Latvijas Nacionālo bruņoto spēku vienības komandieri un iekšējās drošības dienests – piekritība nav mainījies.

Piemēram, Drošības policijai – galvenokārt piekritīgi ir noziedzīgi nodarījumi valsts drošības jomā vai valsts drošības iestādēs, Valsts robežsardzei – noziedzīgi nodarījumi saistībā ar nelikumīgu robežu šķērsošanu.

Teritoriālā piekritība vispārīgi nozīmē to, ka konkrēto noziedzīgo nodarījumu izskata tā izmeklēšanas iestāde, kuras rajonā(pilsētā) tas ir ticis paveikts. Taču ne vienmēr tā notiek. Ir arī vairāki izņēmumi no šī vispārīgā pieņēmuma. Piemēram, ekonomisku apsvērumu dēļ Kriminālprocesa likuma 388.panta 2.daļa ļauj kriminālprocesu uzsākt un izdarīt arī vietā, kur

---

⁶ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 21. aprīlis. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2018.gada 4.aprīlī]

noziedzīgs nodarījums atklāts vai iestājušās tā sekas, kā arī vietā, kur atrodas aizdomās turētais, apsūdzētais, cietušais vai liecinieku vairākums. Atšķirīga pieeja var būt arī gadījumos, kad noziedzīgais nodarījums ir ilgstošs vai arī situācijas, ja noziedzīgi nodarījumi ir izdarīti vairākās vietās. Bez tam, Ģenerālprokurors vai virsprokurors savas kompetences ietvaros jebkuru krimināllietu var izņemt no vienas izmeklēšanas iestādes un nosūtīt to citai.⁷

2.3. Procesa virzītāji un uzraugošās personas

Lai sasniegtu kriminālprocesa mērķi ir jānodrošina efektīva kriminālprocesa virzība. Līdz ar to ir vajadzīga persona, kas katrā no kriminālprocesā esošajām stadijām uzņemtos kriminālprocesa virzīšanas pienākumu. Kriminālprocesa likums paredz, ka procesa virzītājs ir tā amatpersona vai tiesa, kas konkrētajā kriminālprocesa stadijā vada kriminālprocesu. Šī paša likuma 27.panta 2.daļas 1.punkts konkrēti pasaka, ka izmeklēšanā procesa vadītājs ir izmeklētājs vai izņēmuma gadījumos - prokurors. Prokuroru, kā procesa virzītāju izmeklēšanas posmā var noteikt tikai ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta vai tiesas apgabala virsprokurors. Šādā gadījumā prokurors organizē kriminālprocesa gaitu, pieņem lēmumus, kas var būt svarīgi kriminālprocesā. Viņam ir jāpilda arī amatā augstāka prokurora norādījumi vai izmeklēšanas tiesneša priekšraksti, ja tādi konkrētajā procesā ir saņemti.⁸ Gluži kā izmeklētājam ir tiesības pārsūdzēt uzraugošā prokurora norādījumus, tad arī prokuroram kā procesa virzītājam izmeklēšanā ir tiesības pārsūdzēt amatā augstāka prokurora norādījumus.

Tomēr tieši izmeklētājs visbiežāk ir procesa virzītājs izmeklēšanas posmā, tādēļ ir jāapskata viņa, ar likumu piešķirtais, pilnvaru apjoms un pienākumi. Kriminālprocesa likuma 29.panta 1.daļa nosaka izmeklētāja pienākumu apjomu. Proti, izmeklētājam ir pienākums:

1. Izvērtēt ziņas, kuras varētu norādīt uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, un vajadzības gadījumā uzsākt kriminālprocesu vai atteikties no tā uzsākšanas.
2. Veikt izmeklēšanas darbības. Autoraprāt, izmeklēšanas darbību veikšana ir viens no vissvarīgākajiem izmeklētāja pienākumiem, jo tieši tā tiek iegūts vajadzīgais pierādījumu apjoms, lai sauktu konkrētu personu pie kriminālatbildības. Veiksmīga šī pienākuma izpilde veido pašus pamatus, kodolu tālākai krimināllietas virzībai.

---

⁷ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 21. aprīlis. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2018.gada 4.aprīlī]

⁸ Autoru kolektīvs G.Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010., 9.lpp

3. Veikt likumam atbilstošus pasākumus, lai varētu sekmīgi nodrošināt kaitējuma atlīdzināšanu.
4. Izvēlēties atbilstošāko kriminālprocesa veidu. Šai sakarā liela loma ir jābūt arī izmeklēšanu uzraugošajam prokuroram, kuram saskaņā Kriminālprocesa likuma 37.panta 1.daļu ir pienākums vajadzības gadījumā(ja procesa virzītājs nenodrošina mērķtiecīgu izmeklēšanu) norādīt pareizo veidu, kā virzāms kriminālprocess.
5. Izpildīt sava tiešā priekšnieka, uzraugošā prokurora, amatā augstāka prokurora norādījumus vai izmeklēšanas tiesneša priekšrakstus.

Vissvarīgākās izmeklētāja tiesības, pēc darba autora domām, ir Kriminālprocesa likuma 29.panta 2.daļas 1., 2. punktā. Proti, tās ir :

1. Pieņemt jebkuru procesuālo lēmumu, veikt kādu no procesuālajām darbībām vai arī likt to paveikt izmeklēšanas grupas dalībniekam vai procesuālo uzdevumu izpildītājam.
2. Izmeklētājam, ja viņš uzskata, ka ir pietiekams apjoms savākto pierādījumu, var ierosināt arī uzraugošajam prokuroram uzsākt kriminālvajāšanu.

Autors uzskata, ka uzraugošajam prokuroram biežāk būtu jāaplūko konkrētā krimināllietas virzība, lai nav tā, ka tikai tad, kad krimināllietā ir nonākusi pie viņa viņš konstatē, ka kāda no veiktajām izmeklēšanas darbībām neatbilst Kriminālprocesa likuma normām un attiecīgie iegūtie pierādījumi ir atzīstami par nepieļaujamiem. Šādas situācijas nav retums, kad izmeklēšanas darbības vai kādas citas procesuālās darbības neatbilst Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai. Šai sakarā 2016.gada 6.aprīlī stājās spēkā Ministru kabineta rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”.⁹ Tās mērķis ir veicināt sabiedrības drošības apdraudējumu un likumpārkāpumu efektīvāku novēršanu, attīstot ciešāku sadarbību ar likumpārkāpumu novēršanā iesaistītajām institūcijām.¹⁰ Šajā koncepcijā ir norādīti ne tikai attīstības virzieni, bet arī izkristalizētas būtiskākās problēmas, kas varētu kavēt šo attīstību. Viena no izceltajām problēmām ir saistīta arī ar šī darba tematu, konkrētāk, pašiem procesa virzītājiem un to profesionalitāti, jo līdz pat 2016.gada 31.decembrim izmeklētājiem nebija obligāta juridiskā izglītība. Policijas darbinieku izglītošana, ierobežoto resursu dēļ, vairāk ir balstīta uz teorētisko zināšanu apguvi un nenodrošina policijas amatpersonu pietiekamu sagatavotību tādu policijas specifikai atbilstošu uzdevumu izpildei, kas saistīti ar dažāda rakstura fiziskām un praktiskām darbībām un aprīkojuma (t.sk. šaujamieroču) lietošanu, dažkārt praktisku iemaņu trūkums

---

⁹ Ministru kabineta rīkojums Nr. 248 “Par Valsts policijas attīstības koncepciju”. Latvijas Vēstnesis, 2016.gada 6.aprīlis. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=281390> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]

¹⁰ Beidzot atbalstīta Valsts policijas attīstības koncepcija. Jurista Vārds, 12.04.2016., Nr. 15 (918), 4.lpp.

atsevišķās situācijās noved arī pie smagām un letālām sekām.¹¹ Kā viens no uzdevumiem šīs augstāk minētās problēmas risināšanai ir izvirzīts: izvērtēt amatpersonu profesionālās pilnveides dienesta vietās, vispārējās un speciālās fiziskās un šaušanas sagatavošanas nodošanas Valsts policijas koledžai ieguvumus un trūkumus un, balstoties uz izdarītajiem secinājumiem, veikt nepieciešamos procesa pilnveidošanas pasākumus, nepieciešamības gadījumā attiecīgi mainot normatīvo regulējumu.¹² Šajā koncepcijā ir aplūkoti vairāki virzieni, izceltas vairākas problēmas un piedāvāti pēc iespējas efektīvāki risinājumi esošajā situācijā.

Arī aptaujas ietvaros tikai uzdots jautājums, par aktuālajām problēmām saistībā ar izmeklētājiem. No aptaujas rezultātiem autors ir izcēlis vairākus iespējamos risinājumus:

1. Kvalificēta darbaspēka palielināšana
2. Informācijas apmaiņa starp prokuroru un izmeklētāju, kas varētu izpausties kā vienotas prakses veidošana, jo bieži vien tiem atšķiras viedoklis par to, kad ir savākti pietiekams daudzums pierādījumu kriminālprocesa nosūtīšanai kriminālvajāšanas uzsākšanai.
3. Zādzību nelielā apmērā dekriminalizācija, nosakot to kā administratīvo pārkāpumu, līdz ar to arī iegūstot papildus laiku un resursus citu, iespējams, svarīgāku noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanai.

Saistībā ar pēdējo ierosinājumu, darba autors ir salīdzinājis arī situāciju kaimiņvalstī Krievijā. Tur zādzība nelielā apmērā ir ietverta Krievijas Federācijas administratīvo pārkāpumu kodeksā.¹³ Tādējādi būtiski tiek samazināta izmeklētāju slodze, jo kriminālprocesi par zādzību nelielā apmērā veido lielu daļu no visiem kriminālprocesi kopumā.

2017.gada oktobrī Valsts kontrole ir publicējusi kopsavilkumu revīzijas ziņojumam par pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāti Valsts policijā, kurā tika izceltas vairākas aktuālās problēmas.¹⁴ Lielā mērā publicētie Valsts kontroles ieteikumi sakrīt ar aptaujas rezultātā iegūtajiem secinājumiem. Proti, arī ziņojumā tika atbalstīta sīka apmēra noziedzīgo nodarījumu dekriminalizācija un sadarbība starp uzraugošo prokuroru un izmeklētāju. Taču saistībā ar pēdējo izcelts bija arī izmeklētāja tiešais priekšnieks, kurš reti īsteno savas tiesības piedalīties kriminālprocesā un ietekmēt tā gaitu.

---

¹¹ Turpat

¹² Ministru kabineta rīkojums Nr. 248 "Par Valsts policijas attīstības koncepciju". Latvijas Vēstnesis, 2016.gada 6.aprīlis. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=281390> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]

¹³ Krievijas Federācijas administratīvo pārkāpumu kodekss. Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/412ce6914fb424f026e8cd400b1232288835797d/

¹⁴ Valsts kontroles revīzijas ziņojums. Rīga. 2017.gada 10.oktobris. Pieejams: <http://www.lrvk.gov.lv/revizija/vai-pirmstiesas-izmeklesana-valsts-policija-ir-efektiva/> [aplūkots 2018.gada 7.maijā]

2.4. Termiņi

Termiņi ir viena no vissvarīgākajām lietām cilvēku ikdienas dzīvē, jo tiem uzmanību pievērš gandrīz visi iedzīvotāji. Daudziem konkrēts termiņš ir kā papildus motivācija, it īpaši, studentiem, kad pienāk nodošanas termiņi. Citi to uztver kā kritēriju cilvēku raksturošanai. Piemēram, ja kāda persona nemitīgi kavē tikšanās, iesniegšanas termiņus, un citas, līdzīga veida situācijas, kurās ir iesaistīts kāds konkrēts laikā sprīdis, tad par šo personu rodas arī atbilstošs viedoklis, ka tā nespēj plānveidīgi organizēt savu ikdienu, nav pietiekami atbildīga, utt. Taču kriminālprocesā termiņi galvenokārt ir domāti, lai garantētu to, ka process netiks vilcināts, izmeklēšana būs pietiekami ātra un savlaicīgi tiks īstenotas kriminālprocesā iesaistīto personu tiesības un pienākumi.

Kriminālprocesa likuma 14. pants ietver sevī vienu no kriminālprocesa principiem: “tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.” Kaut arī šī principa nosaukums ļauj domāt, ka ir jābūt noteiktam termiņam, tomēr tā tas nav. Šādu domu ir paudis arī zvērināts advokāts Jānis Rozenbergs: “Jāatzīmē, ka nedz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, nedz arī kādi citi zināmie nacionālie vai starptautiskie normatīvi akti nenosaka šo saprātīgo termiņu precīzi kādos gados vai mēnešos”¹⁵. Līdz ar to termins “saprātīgs termiņš” ir vērtējams jēdziens. Galvenokārt, lai izvērtētu vai konkrētajā kriminālprocesā ir ievērots saprātīgs termiņš par pamatu jāņem vērā Kriminālprocesa likuma 14. pantā ietvertie kritēriji. Šī panta pirmā daļa paredz to, ka kriminālprocesu nevar uzskatīt par pabeigtu, ja tā virzības laikā tika pieļauta neattaisnota vilcināšanās, kā arī tiek nosaukti apstākļi, kas var ietekmēt procesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Galvenokārt, šeit ir liekams uzsvars tieši uz neattaisnotu vilcināšanos. Jo vilcināšanās šajā pantā tiek minēta atsevišķi no pārējiem apstākļiem un varētu būt izšķirošais, kas ļautu noteikt, vai kriminālprocess ir pabeigts saprātīgā termiņā vai ne. Par neattaisnotu lietas vilcināšanu varētu uzskatīt situāciju, kad valsts amatpersonas, savu pilnvaru īstenošanā un pienākumu pildīšanā nav mērķtiecīgi virzījuši procesu uz tā taisnīgu noregulēšanu, kaut gan tas bija iespējams konkrētajā situācijā. Šajā panta daļā ir nosaukti arī citi apstākļi, kas ir jāņem vērā, lai pareizi izvērtētu katru konkrēto situāciju: vai kriminālprocess ir bijis juridiski sarežģīts, ar lielu lietas apjomu un procesuālo darbību daudzumu. Kā arī bieži vien nozīme ir pašu procesā iesaistīto personu attieksmei pret pienākumu pildīšanu un citiem objektīviem apstākļiem. Pēc kriminālprocesa

---

¹⁵ Rozenbergs, J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, Nr. 27., 2011.gada 5. jūlijs

uzsākšanas izmeklētājam, ievērojot momenttermiņu, izmeklēšana ir jāuzsāk nekavējoties, bez neattaisnotas vilcināšanās, tādējādi garantējot kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un tā mērķa ātrāku sasniegšanu.¹⁶ Dažkārt pat, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 372.panta 3.daļu, pirmās neatliekamās izmeklēšanas darbības var uzsākt vienlaicīgi ar kriminālprocesa uzsākšanu. Piemēram, notikuma vietas apskate varētu būt kā pirmā neatliekamā izmeklēšanas darbība un šādos gadījumos lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu ir fiksējams rezolūcijas veidā notikuma vietas apskates protokolā.

Kaut arī kriminālprocesa pabeigšanai nav noteikts konkrēts termiņš, tomēr ir jāizceļ daži panti, kuros ir minēts kaut kāds laika posms, pie kura tomēr ir jāpieturās. Vienmēr kriminālprocesa ir jāņem vērā vispārējais noilgums, kas ir minēts Krimināllikuma 56. panta 1. daļā. Tāpat arī Kriminālprocesa likuma 389.pantā ir minēts termiņš, kurā pirmstiesas kriminālprocess pret šo personu jāpabeidz vai jāatceļ visi drošības līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz mantu. Šajos pantos minētais termiņš ir atkarīgs no izdarītā noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpes.

Termiņš pirmstiesas izmeklēšanā līdz kriminālvajāšanai uzskatāms par nenoteikto periodtermiņu.¹⁷ Līdz ar to nav pārsteigums, ka arī vispārīgo izmeklēšanas darbību veikšanai nav paredzēts noteikts laika posms. Tas tiek atstāts procesa virzītāja ziņā, jo viņš pārzina kriminālistisko taktiku, kura pēta kriminālprocesa dalībpersonu uzvedības, kā arī izmeklēšanas situāciju veidošanās likumsakarības un uz to izzināšanas pamata izstrādā noziegumu izmeklēšanas darbību un to kompleksa veikšanas paņēmienus, kurus var izvēlēties atbilstoši situācijai, nolūkā pārvarēt ieinteresēto personu pretdarbību un patiesības noskaidrošanai nelabvēlīgo faktoru ietekmi.¹⁸ Līdz ar to procesa virzītājs zina, vai nogaidīt ar kādas izmeklēšanas darbības veikšanu, vai arī tieši otrādi - rīkoties.

Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā mēdz būt nepamatoti ierobežotas. Bieži vien Eiropas Cilvēktiesību tiesās nonāk lietas, kurās iespējams ir pārkāpts Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pants. Arī tiesu praksē Latvijā bieži tiek izskatītas lietas sakarā ar šo tiesību neievērošanu. Latvijas Republikas Augstākā tiesas Senāta Krimināllietu departaments ir izveidojis apkopojumu sakarā ar šo problēmjautājumu: "Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav

---

¹⁶ Kazaka S., Lodīte I., Meikališa Ā., Petrova S. Kriminālprocesuālie termiņi pirmstiesas izmeklēšanā. Rīga: LPA, 2006.gads, 75.lpp.

¹⁷ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Turība, 2001. gads, 13.lpp

¹⁸ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 9.lpp.

ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā”.¹⁹ Kā vienu no svarīgākajām atziņām no šī pētījuma, autors ir izcēlis to, ka pirmstiesas procesu trūkumi lielākoties konstatēti izmeklēšanas iestāžu rīcībā, kas novedusi pie pārāk ilgas izmeklēšanas un līdz ar to arī kriminālprocesa kopējā ilguma.²⁰ Šī problēma ir aktuālā arī tagad. Kaut arī ir pagājuši 5 gadi kopš šī pētījuma izveides, tomēr Latvijas tiesu praksē nereti tiek izskatīti tieši šādi gadījumi.

Piemēram, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija skatīja lietu, kur tika pārkāptas apsūdzēta tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā.²¹ Šajā lietā minētais kriminālprocess tika uzsākts 2011.gada 4. oktobrī, taču tiesai nodots tikai 2014.gada 1. oktobrī. Tiesas kolēģijas neatrada izskaidrojumu lietas materiālos tam, kāpēc laika periodā no 2012.gada augusta līdz 2014.gada septembrim kriminālprocess netika pabeigts, jo tajā laikā izmeklēšanas darbības netika veiktas. Līdz ar to tiesa saskata šajā apstākļi pamatu pie soda noteikšanas piemērot Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1. punkta nosacījumus, tādējādi atzīstot, ka tika pieļauta kriminālprocesa neattaisnota vilcināšana.

Līdzīga situācija arī bija kādā citā lietā, kuru izskatīja šī pati Rīgas apgabaltiesa 2017.gada 14. novembrī.²² Taču šeit tika pārkāptas jau nepilngadīgā tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Šai sakarā tiesas kolēģija ņēma vērā to, ka noziedzīgais nodarījums ir noticis sporta stundas laikā, spēlējot futbolu. Līdz ar to kriminālprocess nav juridiski sarežģīts, iesaistītās personas bija zināmas, bez tam kriminālprocesā tika iesaistītas nepilngadīgās personas, kam šo kriminālprocesu vajadzēja padarīt kā prioritāru pār citiem līdzīgiem procesiem, kur iesaistītas ir pilngadīgas personas. Taču tik un tā tika pieļauta dīkstāve gandrīz 8 mēnešu garumā. Ņemot vērā minētos apstākļus, apgabaltiesa atzina, ka nepilngadīgais apsūdzētais ir atbrīvojams no soda saskaņā ar Krimināllikuma 59. panta trešo daļu.

No šiem piemēriem var redzēt, to, ka tiesas vērtē Kriminālprocesa likuma 14. panta pirmajā daļā iekļautos apstākļus, kuri varētu ietekmēt process virzību. Tiesām ir pienākums izvērtēt to vai ir pieļauta neattaisnota vilcināšanās.

---

¹⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 2018.gada 9.aprīlī]

²⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 48.lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 2018.gada 9.aprīlī]

²¹ Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr. 11410023814. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.04.2018]

²² Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 14.novembra spriedums lietā Nr.11096072215. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.04.2018]

Konstatējot nozīmīgu tiesību pārkāpumu uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, piemērojamas vienas no piecām sekām:²³

- 1) atbrīvošana no kriminālatbildības (Krimināllikuma 58. panta piektā daļa);
- 2) atbrīvošana no soda (Krimināllikuma 59. panta trešā daļa, 58. panta piektā daļa);
- 3) soda mīkstināšana panta sankcijas ietvaros (Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 1.punkts);
- 4) soda noteikšana, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda paredzēta panta sankcijā (Krimināllikuma 49.¹ panta pirmās daļas 2. punkts),
- 5) vieglāka soda veida noteikšana, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā (Krimināllikuma 49.³ panta pirmās daļas 3.punkts).

Otrais un trešais gadījums no šīm piecām iespējamajām sekām tika arī veiksmīgi piemērots augstāk minētajos spriedumos.

---

²³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšanā, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Rīga, 2013, 97.lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 2018.gada 9.aprīlī]

3. Izmeklēšanas darbību vispārīgie noteikumi

Iepriekš tika izskatīti vispārīgie noteikumi pirmstiesas procesā. Tā kā izmeklēšana, kuras laikā tiek veikta lielākā daļa izmeklēšanas darbību, ir viena no pirmstiesas procesa stadijas daļām, tad uzmanība tiks pievērsta arī izmeklēšanas darbību vispārīgajiem noteikumiem. Tie ir attiecināmi uz visām Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā minētajām izmeklēšanas darbībām. Līdz ar to, piemērojot ikvienu no tām, ir jāievēro obligātās vispārējās prasības. Šie noteikumi galvenokārt ir ietverti Kriminālprocesa likuma 139.pantā, taču neizpaliek arī citi panti, kuros ir norādes par vispārīgiem noteikumiem, kas attiektos uz visām izmeklēšanas darbībām. Šajā apakšnodaļā tiks apskatīti noteikumi par:

1. Cilvēktiesību garantēšanu izmeklēšanas darbību laikā
2. Izmeklēšanas darbību fiksēšana
3. Izmeklēšanas darbību veikšana izmantojot zinātniski tehniskos līdzekļus.

3.1.Vispārīgie cilvēktiesību garantēšanas noteikumi

Kriminālprocesa likuma 138.panta 1.daļa nosaka, ka izmeklēšanas darbības var tikt veiktas tikai attiecīgā kriminālprocesa ietvaros. Līdz ar to, kā viens no pirmajiem priekšnoteikumiem izmeklēšanas darbību veikšanai ir kriminālprocesa uzsākšana. Izmeklēšanas darbības ir veicamas tikai tās personas vadībā, kura tajā brīdī virza kriminālprocesu. Arī izmeklēšanas grupas dalībnieks un procesuālo uzdevumu izpildītājs var veikt attiecīgās darbības, ja procesa virzītājs to pilnvaro (Kriminālprocesa likuma 29.panta 2.daļas 1.punkts).

Kriminālprocesa likuma 139.panta 1 daļa izdala divu veidu izmeklēšanas darbības:

1. Izmeklēšanas darbības, kuras tiek iepriekš izplānotas
2. Izmeklēšanas darbības, kuras izdarāmas nekavējoties.

No šī iedalījuma ir atkarīgs arī šo izmeklēšanas darbību veikšanas laiks. Ja izmeklēšanas darbības ir iepriekš plānotas, tad tās var veikt tikai no pulksten 8.00 līdz 20.00. Nav aizliegts šādas darbības veikt arī brīvdienās, jo galvenais ir ievērot to veikšanas laiku. Savukārt, ja izmeklēšanas darbības nav iespējams atlikt uz nākamās dienas attiecīgo, likumā noteikto laiku, tad tās var tikt veiktas nekavējoties, lai netiktu pazaudēti kriminālprocesam būtiskie pierādījumi, tādējādi apdraudot kriminālprocesa likuma mērķa sasniegšanu. Šajā sakarā ir bijis arī Latvijas Republikas

Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas spriedums²⁴. Lietā tiesa atzina, ka personu pratināšana, kura notika nakts laikā no plkst. 01.20 līdz 02.10. un no plkst. 02.40 līdz 03.20, nav atzīstama par nepieļaujamu, jo to vajadzēja izdarīt nekavējoties, lai neapdraudētu kriminālprocesa mērķa sasniegšanu.

Kriminālprocesa likuma 139.panta 2.daļa nosaka, ka katras izmeklēšanas darbības sākumā nepieciešams personu informēt par tās tiesībām un pienākumiem. Autors uzskata, ka šāda nostāja ir atbalstāma, jo kaut arī mūsdienu sabiedrībā valda princips – nezināšana neatbrīvo no atbildības – tomēr lielāka daļa cilvēku nepārzina savas tiesības un pienākumus, kas tiem ir jāpilda. Bez tam, ja personas tiks laicīgi informētas, tad iespējams, viņas laicīgāk arī īstenos tiesības un pildīs pienākumus, tādējādi padarīs raitāku kriminālprocesa virzību. Vadoties pēc šīs normas, arī tādas izmeklēšanas darbības veikšanas sākumā kā priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas, kura pēc savas būtības vairāk līdzinās procesuālai darbībai, iesaistītā persona būtu jāinformē par viņu tiesībām un pienākumiem. Šī panta daļa paredz ne tikai informēšanu, bet arī brīdināšanu par iespējamajām sekām. Ir jābrīdina par atbildību, kura iestāsies, ja persona nepildīs viņam uzliktos pienākumus. Kā viens no atbildības veidiem ir minēts Krimināllikuma 300.pantā,. Tāpat šajā Kriminālprocesa 139.panta 2.daļā ir minētas personas, kuras nav jāinformē un jābrīdina par viņu pienākumiem, ja tie ir viņa procesuālie darba pienākumi. Kriminālprocesa likuma 114.panta 3.daļā ir minēts piemērs, kad kriminālprocesā iesaistītā persona nav jābrīdina par tās pienākumu nepildīšanu. Proti, par tiesībām un pienākumiem nav jāinformē tulks, ja tas ir viņa profesionālais amata pienākums. Šādi tulki, uzsākot sava amata pildīšanu, apliecina ar parakstu to, ka apzinās atbildību, kāda uz viņiem gulstās.

Kriminālprocesa likuma 139.panta 1., 2., 3., 4. daļā tiek runāts par kriminālprocesā iesaistīto personu cilvēktiesību ievērošanu. Šāda nostāja izriet arī no paša pirmā Kriminālprocesa likuma panta, kurā ir ietverta norāde uz to, ka kriminālprocesa laikā nav pieļaujama neattaisnota iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Cilvēktiesību garantēšanas noteikumi ir ietverti daudzos pantos un kriminālprocesuālajos principos.

Kriminālprocesa 139.panta 1.daļas saturs tika apskatīts jau iepriekš, taču tā neievērošanas sekas (ierobežotās pieļaujamības vai absolūtās nepieļaujamības gadījums), ir vērtējams katrā konkrētā situācijā – domājams, ka parasti tas būtu ierobežotas pieļaujamības gadījums, tomēr nav izslēgts, ka konkrētos apstākļos (persona pratināta ilgstoši, nakts laikā, liedzot tai miegu, smaga noguruma

---

²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2014.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr. 11810039108. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018]

apstākļos u.tml.) varētu tikt saskatīts arī absolūtās nepieļaujamības gadījums.²⁵ Daudzi no Kriminālprocesa likumā ietvertajiem izmeklēšanas darbību priekšnoteikumiem ir vērsti uz to, lai tiktu ievērotas cilvēktiesības. Šajā sakarā ir novērojama situācija: jo “tiesiski jutīgāka” ir kāda situācija vai persona, jo dziļāks tiesību un likumīgo interešu aizskārums līmenis, jo attiecīgās izmeklēšanas darbības laikā jāievēro augstāks procesuālo garantiju līmenis.²⁶ Kriminālprocesa likuma 121.pantā tiek minēti tie profesionālie noslēpumi, kurus aizsargā šis likums. Tādējādi, daži no tiem ir vajadzīgs augstāks garantiju līmenis nekā citiem. Šī panta 2.daļa paredz sevišķu kārtību kā drīkst pratināt tiesnesi un izņemt viņa personiskos pierakstus par apspriedes istabas noslēpumu. Šādām darbībām ir vajadzīga obligāta Augstākās tiesas triju tiesnešu atļauja.

Kriminālprocesa likuma 139.panta 3.daļā ir noteikts aizliegums piemērot noteiktus paņēmienus izmeklēšanas darbību veikšanā. Proti, pret personu, kura piedalās izmeklēšanas darbībā, aizliegts pielietot vardarbību, draudus, melus, kā arī citas pretlikumīgas un morāles normām neatbilstošas darbības vai tādas darbības, kas apdraud personas dzīvību vai veselību vai aizskar personas. Mūsdienās ir palikušas vien dažas cilvēktiesības, kuras ir pilnībā absolūtas, tās ir tādas, kuras ne pie kādiem apstākļiem nedrīkst pārkāpt. Kā vien no tām ir spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums, kurš ir ietverts Kriminālprocesa likuma 13.pantā. Līdz ar to, pat tādos radikālos gadījumos, kad teroristi plānotu uzbrukumu visiem Rīgā esošajiem bērnodārziem, kuri ir pilni ar bērniem, būtu aizliegts spīdzināt potenciālos noziedzīgā nodarījuma izdarītājus, kaut arī labums, ko sabiedrība iegūtu (bērnodārzā esošo bērnu izglābšana) būtu lielāks nekā kaitējums(spīdzināšanas rezultātā veiktā vardarbība), kas varētu tikt nodarīts noziedzīga nodarījuma izdarītājam. Dažos, likumā noteiktajos gadījumos, ir atļauts arī piemērot vardarbību, bet tikai nolūkā pārvarēt personas pretestību – Kriminālprocesa likuma 13.panta 3.daļa. Un pat tādos gadījumos fiziskais spēks ir jāpielieto tā, lai nenodarītu liekas sāpes un pati persona netiktu nevajadzīgi pazemota. Ja Kriminālprocesa likuma 139.panta 3.daļā ietvertās vardarbības pielietošanas robežas ir pietiekami skaidri noteiktas, tad meli kā arī citas pretlikumīgas un morāles normām neatbilstošas darbības nav papildītas ar konkrētu saturu. Tās tad attiecīgi katrā gadījumā būtu vērtējamas atsevišķi.

Nereti personas pratināšanas laikā nevēlās izpaust ziņas par savu privāto dzīvi, jo šādu ziņu nonākšana publiskā apritē varētu viņus negatīvi ietekmēt. Šādu situāciju daļēji noregulē Kriminālprocesa 139.panta 4.daļa. Proti, kura paredz, ka šādas ziņas nedrīkst izpaust tālāk. Taču, kā jau lielāko daļu cilvēktiesību, arī šo var ierobežot. Šajā panta daļā ir noteikts izņēmums, ka arī

---

²⁵ Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 2007. gada 13. marts

²⁶ Turpat

šāda informācija, kuru persona nevēlās publicēt, var tikt izmantota pierādīšanā, ja tas ir nepieciešams.

Tā kā lielākā daļa no cilvēktiesībām var tikt ierobežotas, tad ir jābūt amatpersonai, kura uzrauga tieši šīs situācijas. Latvijā cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesa ietvaros kontrolē izmeklēšanas tiesnesis. Tā kompetencē ir jautājumi, kuri skar kriminālprocesā iesaistīto personu cilvēktiesības. Bieži vien procesa virzītājam ir vajadzīgs tieši izmeklēšanas tiesneša lēmums par kādas izmeklēšanas darbības veikšanu, piemēram, lēmums par kratīšanu.

Kā viens no jaunākajiem papildinājumiem Kriminālprocesa likuma 139. pantā ir 7.daļa, kura paredz, to, ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību pēc iespējas mazāk ir jākontaktējas un jāsatiekas ar cietušo izmeklēšanas darbību un citu procesuālo darbību veikšanas brīžos. Autors atbalsta šāda regulējuma esamību, jo nereti šo personu tikšanās var izraisīt nevajadzīgas emocijas, kuras var novest pie nevēlamām darbībām. Tāpat šādos saskarsmes brīžos cietušais var tikt kaut kāda veidā iebiedēts no personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, puses, vai kā citādi ietekmēts.

3.2. Izmeklēšanas darbību fiksēšana

Jebkura izmeklēšanas darbība ir jāfiksē tā, lai tās rezultātā iegūtās ziņas varētu izmantot kā pierādījumus. Kriminālprocesa likuma 141.pants paredz vairākus veidus kā var fiksēt izmeklēšanas darbības:

1. Visbiežāk pielietotākais ir izmeklēšanas darbības protokols (Kriminālprocesa likuma 141.pants)
2. Straujo tehnoloģiju attīstības gaitā ir radusies arī iespēja izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus fiksēt skaņu un attēlu ierakstā.
3. Kā arī noteiktos gadījumos izmeklēšanas darbības norisi un rezultātus var fiksēt tikai atzinumā, ziņojumā vai pārskatā.

Izmeklēšanas darbības protokolam ir arī savi specifiskie noteikumi, kuri ir ietverti Kriminālprocesa likuma 142.pantā. Šī panta 1.daļa paredz divas iespējas, kad šo protokolu var aizpildīt. Proti, vai nu izmeklēšanas darbības gaitā vai arī tūlīt pēc tās pabeigšanas. Šāda nostāja ir atbalstāma, jo tādējādi izmeklēšanas darbības protokols kļūst pilnīgāks un precīzāks. Līdz ar to arī iegūtā informācija tiek pilnībā nostiprināta. Protokolam ir jāatbilst Kriminālprocesa likuma 326.panta prasībām. Saskaņā ar šo pantu, protokolā ir jānorāda izmeklēšanas darbības veikšanas vieta, laiks, iesaistītās personas(to kontaktinformācija), kā arī iegūtie priekšmeti, informācija un cita ar šo izmeklēšanas darbību saistīta informācija. Kriminālprocesa likuma 142.panta 3.daļa paredz izmeklēšanas darbība iesaistītās personas aizsardzību, kas izpaužas tā, ka personas adresi, ja tā nav vajadzīga, neizpauž protokolā, taču atstāj iespēju, kā ar šo personu sazināties.

Viens no svarīgākajiem noteikumiem saistībā ar izmeklēšanas darbību protokoliem ir to parakstīšana. Izmeklēšanas darbības veicējam ir jāiepazīstina iesaistītās personas ar protokolu. Taču tas nav katrā ziņā obligāts noteikums, jo ne vienmēr personas vēlās to parakstīt, vai arī nespēj to izdarīt. Šādos gadījumos vienkārši protokolā tiek izdarīts speciāls ieraksts par paraksta neesamību un iemesliem. Pirms paša parakstīšanas brīža personas drīkst pieprasīt, lai protokolā tiktu izdarīti labojumi, papildinājumi.

Ikdienā katram var gadīties pieļaut kļūdu, tai skaitā arī izmeklēšanas darbības protokola rakstītājiem. Līdz ar to var rasties situācijas, kad izmeklēšanas darbībā iesaistītās personas nepamana kļūdu protokolā un paraksta to. Šādi protokoli var nonākt arī līdz tiesai. Tādos gadījumos tiesai ir jāizvērtē vai attiecīgās protokola nepilnības padara šos iegūtos pierādījumus

par nepieļaujamiem. Šai sakarā, kā piemēru, var minēt Vidzemes apgabaltiesas spriedumu.²⁷ Lietā, KRID galvenā inspektore, norādot aizdomās turētā nopratināšanas protokolā laiku, kad ir notikusi pratināšana, ir pieļāvusi pārrakstīšanās kļūdu un norādījusi nepareizu laiku. Apgabaltiesa atzina, ka šāda pārrakstīšanās kļūda nav ietekmējusi pierādījumu ticamību un attiecināmību. Tādēļ atzina, ka minētie pierādījumi ir pieļaujami un izmantojami apsūdzēto vainas pierādīšanā.

3.3. Izmeklēšanas darbību veikšana izmantojot zinātniski tehniskos līdzekļus

Zinātniski tehniskos līdzekļus izmantošanu paredz Kriminālprocesa likuma 144.panta 1.daļa. Tajā dota definīcija, kas tie ir par līdzekļiem un kā tos pareizi izmantot. Taču šādu līdzekļu izmantošana izmeklēšanas darbības ir jānorāda arī izmeklēšanas darbību protokolā saskaņā ar Kriminālprocesa 326.panta 1.daļas 6.punktu. Kaut arī zinātniski tehnisko līdzekļu definīcija nav dota Kriminālprocesa likumā, tā ir atrodama juridiskajā literatūrā. Proti, Ā.Meikališa uzskata, ka šos zinātniski tehniskos līdzekļus var tulkot gan paplašināti, gan sašaurināti.

Šaurākajā nozīmē zinātniski tehniskie līdzekļi ir dažādas iekārtas, aprīkojums, aparatūra, ierīces, instrumenti un materiāli, kurus izmanto nolūkā risināt kriminālistikas uzdevumus – noziedzīgu nodarījumu novēršanas notikuma vietas apstākļu, izmeklēšanas darbību un to rezultātu fiksācija, lietisko pierādījumu ieguve, to apskate un izpēte, kriminālā reģistrācija, noziedznieku meklēšana un aizturēšana.²⁸

Plašākajā nozīmē ar tiem saprot ne tikai iekārtas, aparatūru, u.tml., bet arī metodes un to pielietošanas paņēmienus.²⁹

Plašāku izklāstu par iekārtām, kuras var tik izmantotas izmeklēšanas darbības ir ieskicējusi Marina Sumbarova. Proti, viņa izceļ divu veidu iekārtas, kuras varētu tik izmantotas izmeklēšanas darbībās tādējādi palielinot noderīgās informācijas daudzumu, kurš var tikt iegūts.³⁰

1. Iekārtas, kuras ir saistītas ar meklēšanu: metāldetektorī, dažādas elektroniskās un optiskās ierīces, gāzu detektorī, utt.

²⁷ Vidzemes apgabaltiesas 2017.gada 7.decembra spriedums lietā Nr. 11822002015. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018]

²⁸ Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Turība, 2001. gads, 28.lpp.

²⁹ Turpat

³⁰ Сумбарова М. Уголовный процесс Латвий. Краткий курс. Учебное пособие. Рига: SIA Hansa Print Riga, 2017., с.117.

2. Iekārtas, kuras saistītas ar ziņu apliecināšanu: (filmēšanas ierīces, fotografēšanas ierīces, skaņu iekārtas, videoiekārtas, un tamlīdzīgas iekārtas).

Piemērojot jebkuru no augstāk minētajām ierīcēm vai citām tamlīdzīgām ierīcēm, ir jāņem vērā Kriminālprocesa likuma 144.panta 2.daļa, kas nosaka, ka zinātniski tehnisko līdzekļu izmantošana ir aizliegta, ja var tikt apdraudēta izmeklēšanas darbībās iesaistīto personu veselība un dzīvība.

4. Izmantotākās izmeklēšanas darbības.

Darba pārējā daļā tiks apskatītas dažas izmeklēšanas darbības, kuras tiek pielietotākas visbiežāk un nereti to veikšanas rezultātā tiek iegūti izšķirošie pierādījumi, lai kādu personu sauktu pie kriminālatbildības. Autors ir veidojis aptauju, kuras ietvaros tika noskaidrotas visbiežāk izmantojamākās izmeklēšanas darbības. Šīs darbības tiks aplūkotas arī izvērstāk, uzsvāru liekot uz to īstenošanu un dažādu taktisko paņēmienu aplūkošanu. Līdz ar to, kā viens no svarīgākajiem aptaujas jautājumiem bija: kuras no izmeklēšanas darbībām tiek pielietotas visbiežāk? Visbiežāk tika minētas tādas izmeklēšanas darbības kā pratināšana, kratīšana un apskate. Šo izmeklēšanas darbību rezultātā visbiežāk tiek iegūti pierādījumi, kas veido pamatu visiem pierādījumiem kopumā.

Tika noskaidrotas arī visretāk izmantotākās izmeklēšanas darbības. Par šādu izmeklēšanas darbību bieži vien tika atzīta konfrontācija. Kā pamatojums tam tika izteikts šāds arguments: ka lielākoties, kad tiek veikta konfrontācija, tās dalībnieki paliek pie savām iepriekš sniegtajām liecībām un pretrunas šīs izmeklēšanas darbības laikā nav iespējams novērst.

Ir veikts arī neliels ieskats Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likumā, nolūkā salīdzināt šo izmeklēšanas darbību procesuālās atšķirības, kā arī izpētīt iespējamus uzlabojumus, kurus varētu arī ieviest Latvijas kriminālprocesa likumā.

4.1. Pratināšana

Kriminālprocesa likuma 145.pants nosaka, ka pratināšana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir informācijas iegūšana no pratināmās personas. Pratināšana ir viena no svarīgākajām izmeklēšanas darbībām noziegumu izmeklēšanas procesā, jo liecinieka, cietušā, personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību liecības joprojām ir visizplatītākais un svarīgākais pierādījums visā kriminālprocesā.³¹ Šīs monogrāfijas autore, Marija Sumbarova raksta, ka pratināšanas noteikumi sāka veidoties jau 5.gadsimtā pirms mūsu ēras, un lielākā attīstība notika līdz pat nevainīguma prezumpcijas idejas izveidošanai. Nākamais solis(izgudrojums), kurš izcēla pratināšanu ārpus parastās sarunas robežām bija poligrāfs, par kura izgudrotāju uzskata skotu kardiologu Džeimsu Makenzi.³² Poligrāfa ekspertīze tiek izmantota arī Latvijā. Šādu ekspertīzi paredz Ministru kabineta noteikumi Nr. 835 “Noteikumi par tiesu ekspertīžu iestāžu sarakstu un tiesu ekspertu specialitāšu klasifikatoru.”³³ Ar tās palīdzību galvenokārt noskaidro to, vai pratināmā persona sniedz patiesas liecības. Tāpat arī var noskaidrot vai personai ir zināma kāda noteikta informācija. Saistībā ar poligrāfijas ekspertīzi ir pieejams arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums.³⁴ Lēmumā tika izcelts secinājums: “nevar izdarīt lietas apstākļu juridiskai izšķiršanai nozīmīgus secinājumus tikai uz vainīgā poligrāfa pārbaudes rezultātiem, bet gan jāizvērtē visi lietas apstākļi to kopumā.” Līdz ar to, poligrāfa ekspertīzes rezultāti galvenokārt palīdz noskaidrot, cik ticama ir iegūto pierādījumu patiesuma pakāpe. Jebkuru pierādījumu ticamības pakāpes noskaidrošana ir viens no priekšnoteikumiem, lai šādus pierādījumus vispār varētu izmantot kriminālprocesā.

Tā kā pratināšana ir viena no izmeklēšanas darbībām, tad tās pielietošanā ir jāievēro vispārējie izmeklēšanas darbību veikšanai paredzētie noteikumi, kuri jau tika apskatīti darbā. Pratināšanas īpašie noteikumi ir norādīti no Kriminālprocesa likuma 145.panta līdz 153.pantam un 156.pantā. Šajos pantos ir noteikti vairāki pratināšanas veidi:

---

³¹ Sumbarova M. Pratināšanas pilnveidošanas jautājumi un realizācijas prakse Latvijas kriminālprocesā. Rīga, SIA “Hansa Print Riga”, 2017., 7.lpp

³² Miķelsons U. Poligrāfa pārbaudes metodikas vēsturiskā attīstība. Pieejams: <http://www.eksperts.gold.lv/Vesture.pdf>

³³ Noteikumi par tiesu ekspertīžu iestāžu sarakstu un tiesu ekspertu specialitāšu klasifikatoru: Ministru kabineta noteikumi Nr. 835. Latvijas Vēstnesis, 2016.gada 24.decembris. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/287606-noteikumi-par-tiesu-ekspertizu-iestazu-sarakstu-un-tiesu-ekspertu-specialitasu-klasifikatoru>

³⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 2. jūlija lēmums Lietā Nr. SKK –320/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikaturas-nolemumu-arhivs-old/senata-kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-likuma-normam-ar-tezem/kriminalprocesa-likums>

Pēc personas procesuālā statusa:

1. Personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību pratināšana
2. Cietušo(tajā skaitā arī īpaši aizsargājamo cietušo), liecinieku, pārstāvju un kriminālprocesā aizskartās mantas īpašnieku pratināšana
3. Eksperta un revidenta pratināšana

Pēc vecuma:

1. Pilngadīgas personas pratināšana
2. Nepilngadīgas personas pratināšana

Ievērojot šo sadalījumu, procesa virzītājam ir jāņem vērā dažādi specifiski(procesuāli) noteikumi, it īpaši attiecībā uz nepilngadīgajiem. Pastāv arī citi iedalīšanas veidi, kuri ir saskatāmi likumā. Piemēram, pēc satura, pēc pratināšanas pēctecības, pēc formas, utt. Autoraprāt, viens no visnozīmīgākajiem pratināšanas veidu iedalījumiem nemaz nav minēts kriminālprocesa likumā. Taču tas tiek bieži vien aprakstīts juridiskajā literatūrā. Pratināšanu var iedalīt arī pēc pratināmās personas attieksmes pret šīs izmeklēšanas darbības faktu un priekšmetu.³⁵ Šeit tiek izdalīta:

1. Pratināšana bezkonflikta situācijā,
2. Pratināšana konflikta situācijā.

Pirmajā situācijā pratinātājam galvenokārt ir jāizmanto tādi taktiskie paņēmieni, lai varētu pēc iespējas efektīvāk palīdzēt pratināmajai personai atcerēties visu iepriekš uztverto un pēc iespējas precīzāk to izklāstīt. Autoru grupa A.Kavaliera vadībā izceļ vairākus specifiskus paņēmienus³⁶:

1. Atmiņas iesildīšana – pratināmais mēģina atcerēties aprakstāmā notikuma apstākļus(apgaisojums, laikapstākļi, sajūtas, domas), kas pastāvēja notikuma brīdī
2. Brīvā stāstījuma laikā vēlams nepārtraukt šo stāstījumu, jo tādējādi neizbēgami tiek pārtraukta pratināmā domu gaita, kas var novest pie nepilnīgas informācijas. Labāk jautājumus piefiksēt un uzdot pēc stāstījuma pabeigšanas.
3. Tomēr, ja tiešām ir kaut kāda informāciju nav iespējams izprast vai tā nav pateikta, tad jautājumi ir jāuzdod loģiskā laika secībā, proti sākot no pašiem pirmajiem. Tāpat jautājumiem nevajadzētu būt apstiprinoša rakstura vai pārāk tiešiem un īsiem, jo tādē jādā atbilde var būt lakoniska, nepilnīga.

---

³⁵ Sumbarova M. Pratināšanas pilnveidošanas jautājumi un realizācijas prakse Latvijas kriminālprocesā. Rīga, SIA ‘Hansa Print Riga’, 2017., 42.lpp.

³⁶ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 51.lpp.

4. Atmiņas stimulācijai vērtīgi ir pratināmajam uzrādīt līdzekļus (fotogrāfijas, priekšmetus, utt), kas palīdzētu pilnvērtīgāk atcerēties attiecīgos momentus.

Bezkonflikta pratināšana visbiežāk noris cietušā un liecinieka pratināšanas laikā, jo tieši šīs personas lielākoties vēlas palīdzēt un labprātīgi izstāsta par notikušo.

Savukārt pratināšana konflikta stāvoklī ir uzskatāma par daudz sarežģītāku. Šādos gadījumos pratināmā persona nelabprāt vēlas sniegt informāciju, kuru viņa pārvalda. Tādēļ sarežģītība izpaužas šīs pretestības pārvarēšanā. Nopratināmajai personai var būt vairāki nolūki, kāpēc izrādīt pretestību pratinātājam. Varbūt tiešām viņš negrib tikt atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet tikpat labi viņš var aizsargāt citas personas (draugus, tuviniekus, laulāto, u.c.). Lai veiksmīgāk varētu pārvarēt šo pretestību, izmeklētājam ir jākoncentrējas, jābūt disciplinētam, mērķtiecīgam, kā arī pratināšanā svarīgi ir darboties ar atvērtu prātu. Proti, ar šiem vārdiem “atvērtu prātu” ir jāsaprot tas, ka cilvēkam ir jāspēj uzņemt jaunas idejas: bez iepriekš pieņemtām versijām un nepamatotiem viedokļiem.³⁷ Tādējādi pratinātājs varēs efektīvāk veikt izmeklēšanu vairākos virzienos, aplūkojot dažādas versijas. Ieciklēties uz vienu versiju, kura pēc izmeklētāja domām ir pareizākā nebūs tas veiksmīgākais variants, jo ne vienmēr viss ir tiks skaidrs un viennozīmīgs kā sākotnēji liekas, it īpaši, ja izrādās, ka pieņemtā versija ir bijusi galīgi aplama.

Jebkurai pratināšanai ir svarīgs arī sagatavošanās posms. E.P. Išenko izceļ vairākas darbības, kuras varētu tikt veiktas pirms pašas pratināšanas uzsākšanas.³⁸

1. Kriminālprocesa materiālu izpēte
2. Īpašas informācijas iegūšana no speciālistiem, kura ir saistīta ar pratināšanas priekšmetu.
3. Pratināmās personas izpētīšana (raksturs, iespējamo radnieku un draugu izpēte)
4. Pratināšanas plāna sastādīšana (jautājumu, uz kuriem vajadzīgas atbildes, iekļaušana)
5. Pierādījumu sagatavošana, kurus varētu uzrādīt pratināšanas laikā
6. Kā arī tehnisko līdzekļu, pratināšanas telpas sagatavošana, pareiza laika izvēle un personas izsaukšana uz pratināšanu.

No pratināšanas veida ir atkarīgas sagatavošanas posmā veicamās darbības. Piemēram, pratināšanai konfliktsituācijā ir svarīgi paredzēt iespējamus apstākļus, par kuriem pratināmais

³⁷ Williams C.E., C.A.R.E. An Investigative Way of Life. Indian Trail, North Carolina: HDI Investigations, 2014, p.34.

³⁸ Жижина М.В., Егоров Н.Н., и др. под ред. Е.П.Ищенко. Криминалистика. Учебник. Москва: Проспект. 2014. с.270.

varētu noklusēt vai samelot. Tādējādi pratinātājs, paredzot šādas konfliktsituācijas, var laicīgi sagatavoties izvēloties pareizos jautājumus, taktiku, utt. Šeit ir saskatāma zināma līdzība ar šaha spēli. Proti, arī šahā ir svarīgi izvērtēt pēc iespējas vairāk gājienus, kur pretinieks var paiet. Paredzot šos gājienus, var laicīgi sagatavot jau savu taktiku un uzvarēt. Līdz ar to, ja pratinātājs būs soli priekšā pratināmajai personai, tad ir daudz lielākas iespējas uz pozitīvu rezultātu. Kā svarīgāko taktisko paņēmieni pratināšanai konflikta situācijā tiek uzskatīta pratināmā pārliecināšana par viņa nepatieso un nepilnīgo liecību motīvu pamatotību un to iespaidā izvēlētas uzvedības neizdevīgumu.³⁹ Tās mērķis ir pārliecināt pratināmo personu, ka viņam labāk būs dot pilnīgu un patiesu liecību, tādējādi likvidējot konfliktsituāciju. Aptaujas gaitā darba autors arī noskaidrojis, ka, lai pārliecinātu personu stāstīt patiesību visbiežāk tiek izmantota jau iepriekš izmeklēšanas darbību rezultātā iegūto pierādījumu parādīšana pratināmajai personai, kura redzot šādus pierādījumus saprot, ka nav vairs jēgas nesadarboties ar pratinātāju.

Pratināšanas laikā tiek iegūtas ziņas par faktiem saistībā ar kriminālprocesā pierādāmajiem apstākļiem un ar tiem saistītajiem faktiem un palīgfactiem, kuras tiek nostiprinātas liecībā pratināšanas laikā. Saskaņā ar Kriminālprocesa 131.panta 1.daļu, šādas liecības var būt uzskatītas kā pierādījums kriminālprocesā. Ir atklātas dažādas likumsakarības un faktori, kuri ietekmē liecību veidošanos. Proti, autoru grupa A.Kavaliera vadībā izceļ un paskaidro 5 liecību veidošanās etapus⁴⁰:

- 1) Uztveršanas brīdis - kad persona redz, dzird, sajūt faktus, priekšmetus, par kuriem vēlāk sniegs liecību.
- 2) Iegaumēšanas brīdis – kura laikā persona iegaumē un atceras uztverto
- 3) Reproducēšanas brīdis – kura laikā tas tiek atstāstīts pratinātājam
- 4) Pratinātāja uztveres brīdis – kura laikā pratinātājam ir jāsaklausa šie fakti, kurus stāsta pratināmais
- 5) Pratinātāja uztvertā reproducēšanās brīdis – kura laikā notiek informācijas apstrāde protokolā.

Katrā no šiem etapiem pastāv dažādi subjektīvie un objektīvie apstākļi, kuri var ietekmēt to, cik patiesa un pilnīga ir dotā liecība. Piemēram, notikuma uztveršanas brīdi varētu būt tādi apstākļi kā redzamība, apgaismojums, laikapstākļi. Bez objektīvajiem apstākļiem vienmēr jāņem vērā arī pašas personas subjektīvie apstākļi, veselība, redzes problēmas, dažādas slimības,

³⁹ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 57.lpp.

⁴⁰ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 41.lpp

profesija, emocionālais stāvoklis utt. Ikdienā gadās dažādas situācijas, tās visas nevar atcerēties, it īpaši, ja no iegaumēšanas brīža līdz reproducēšanas brīdim paiet ilgāks laika posms. Tādēļ vērtīgi būtu pievērst uzmanību citādākiem, dīvainākiem notikumiem, kuri ikdienā negadās, un uzreiz pēc to notikšanas paturēt pie sevis prātā svarīgākās detaļas, kuras, iespējams, vēlāk varētu noderēt. Spēja atstāstīt notikušo arī atšķiras, atkarībā no katra cilvēka intelektuālā līmeņa, runas prasmēm. Tāpēc pratinātājam ir dažreiz jāpārlicinās, vai persona pareizi sapratusi jautājumu. Savas nianšes ir arī brīdī, kad pratinātājs uztver informāciju. Līdz ar to, lieka pratinātāja uzmanības novēršana var padarīt sniegto liecību nepilnīgu. Lai mazinātu pratinātāja uzmanības novēršanas gadījumus, noderīgi būtu pratināšanu noturēt iekštelpās, kur ir mazs trokšņu līmenis. Tāpat būtu vēlams pratināšanu ierakstīt skaņu ierakstā, kā to paredz Kriminālprocesa likuma 143.panta 1.daļa.

Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likuma 187.panta 2., 3. daļa paredz interesantus noteikumus, kuri nav ietverti Latvijas Kriminālprocesa likumā.⁴¹ Proti, tur, pratināšana nevar nepārtraukti ilgt vairāk par 4 stundām pēc kārtas. Ir noteikts arī pārtraukuma ilgums, kuram jābūt ne mazākam kā 1 stunda. Par pārtraukumu uzskata oficiālu pārtraukumu, kurš arī tiek izsludināts, līdz ar to par pārtraukumu nevar uzskatīt šādas darbības⁴²:

1. Izmeklētāja klusēšana pratināšanas laikā, kaut arī abi atrodas pratināšanas telpā
2. Atļauja pratināmajai personai veikt zvanu.
3. Situācijas, kad pratināšanas laikā pratināmo atgriež pie samaņas, sajūtām, utt. Piemēram, noģībšana, un laiks, kad persona atgriežas pie samaņas netiek vērtēts kā pārtraukums.

Pēc šī pārtraukuma ir iespēja nopratināt šo pašu personu atlikušās 4 stundas, jo arī tur, tāpat kā Latvijā, kopējais nopratināšanas laiks vienā diennaktī ir 8 stundas. Taču atšķirība ir tajā apstākļi, ka Latvijas Kriminālprocesa likumā minētais pārtraukums tiek ieskaitīts pratināšanas laikā, taču Krievijā tas tā nav.

Autors uzskata, ka detalizētāka pratināšanas norises kārtība attiecībā uz pārtraukumiem un pratināšanas ilgumu ir vēlama arī mūsu Kriminālprocesa likumā. Tā būtu būtiska norma, ar kuras palīdzību pratināmajai personai tiktu garantēti atbilstoši apstākļi, kuri padarītu efektīvāku pašu pratināšanu. Bez tam tiktu izslēgta iespēja pratinātājiem ļaunprātīgi izmantot viņiem piešķirtās pilnvaras. Jo šobrīd, saskaņā ar tagadējo Latvijas Kriminālprocesa likuma 148.panta regulējumu,

---

⁴¹ Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://upkodeksrf.ru/ch-2/rzd-8/gl-26/st-187-upk-rf>

⁴² Рыжаков А.П. Допрос: основания и порядок производства. М.: Дело и Сервис, 2014. 192 с.

pastāv iespēja pratināt personu kaut vai 7 stundas no vietas. Pēc tam iedot 30 minūšu pārtraukumu, un turpināt nopratināšanu vēl 30 minūtes. Šādā situācijā 7 stundu nepārtraukta pratināšana visticamāk nedos vajadzīgos rezultātus, bet gan lieki nogurdinās pratināmo personu.

4.2. Kratišana

Kratišana ir viena no sarežģītākajām izmeklēšanas darbībām, taču tās rezultātā iegūstamie pierādījumi bieži vien spēlē izšķirošo lomu. Šo tēzi apstiprina arī aptaujas rezultāti, kuros kā vissarežģītāko izmeklēšanas darbību izceļ kratišanu. Sarežģītību šajā izmeklēšanas darbībā veido tas, ka ir vajadzīgi vairāki iesaistītie darbinieki, tai ir vajadzīgs izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmums, kā arī tā ir jāveic visrūpīgāk, salīdzinājumā ar citām izmeklēšanas darbībām, jo ir jāievēro arī aizskartās personas pamattiesības.

Kratišanas definīcija un mērķis ir dots Kriminālprocesa likuma 179.pantā. Proti, kratišana ir izmeklēšanas darbība, kuras saturs ir telpas, apvidus teritorijas, transportlīdzekļa un atsevišķas personas piespiedu pārmeklēšana nolūkā atrast un izņemt meklējamo objektu, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka meklējamais objekts atrodas kratišanas vietā.⁴³ Kratišanu izdara nolūkā atrast kriminālprocesā nozīmīgus priekšmetus, dokumentus, liķus vai meklējamās personas.⁴⁴

Kratišana ir jānošķir no tādām izmeklēšanas darbībām ka izņemšana un apskate.. Proti, apskates veikšanas gaitā arī tiek apskatīta konkrēta vieta(notikuma vieta, apvidus teritorija, telpa, transportlīdzeklis, priekšmets) vai objekts(priekšmets, dokuments, liķis, dzīvnieks). Taču kratišanu no apskates nošķir tas, ka kratišanas laikā procesa virzītājs jau zina, kas tiek meklēts un pie kā tas varētu atrasties. Taču apskates laikā vispārīgi tiek meklētas noziedzīga nodarījuma pēdas, taču konkrēti priekšmeti, kurus jāmeklē, nav zināmi. Izņemšanu ar kratišanu līdzīgu padara nolūks, mērķis, kurš ir ietverts kratišanas definīcijā. Tām abām ir nolūks izņemt kādu lietai nozīmīgu objektu. Galvenā atšķirība, kas ļauj nošķirt šīs izmeklēšanas darbības ir tas apstāklis, ka procesa virzītājs veicot kratišanu meklē attiecīgo objektu, taču konkrēti nezina, kur tas ir. Savukārt izņemšanas gadījumā procesa virzītājs zina, ka, piemēram, attiecīgais dokuments stāv kādas organizācijas priekšsēdētāja mājas seifā. Ja ir tikai pamats domāt, ka priekšmets atrodas zināmā telpā vai pie noteiktas personas, bet nav zināms, kur tieši, jāizdara no sākuma ir kratišana.⁴⁵

No kratišanas definīcijas var izsecināt to, ka likumdevējs ir vēlējies izdalīt vairākus kratišanas veidus, kur ir minēti Kriminālprocesa likuma 179.pantā:

---

⁴³ Latvijas Republikas Kriminālprocesa likums. Latvijas vēstnesis. 2015.gada 21.aprīlis. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>

⁴⁴ Turpat

⁴⁵ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 108.lpp

1. Telpas kratīšana
2. Apvidus teritorijas kratīšana
3. Atsevišķas personas kratīšana
4. Transportlīdzekļa kratīšana

Katram no šiem kratīšanas veidiem vispārīgie noteikumi ir vienādi, izņemot personas kratīšanu, kur jāievēro arī dažādi speciālie noteikumi.

Telpas un apvidus kratīšana ir vislaikietilpīgākie un apjomīgākie kratīšanas veidi, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 182.pantu, telpas vai apvidus teritorijas kratīšanā var būt iekļauta arī tajā esošo transportlīdzekļu un personu kratīšana, kas padara šos divus kratīšanas veidus par daudz apjomīgākiem. Kratīšanas laikā bieži vien mēdz izmantot arī dažādus zinātniski tehniskos līdzekļus. Balstoties uz aptaujas rezultātiem, galvenokārt šādus līdzekļus izmanto kratīšanās, kuras ir saistītas ar nelegālo alkoholu, cigaretēm, narkotikām, nolūkā konstatēt atrastā objekta daudzumu.

Par telpām var uzskatīt tādas vietas kā dzīvojamās un neapdzīvojamās(bēniņi, pagrabi un garāžas) platības, atsevišķas celtnes(šķūnis, kūts, stallis, rija, dārza mājiņa un tml.), dienesta, ražošanas vai sabiedriskas ēkas un būves, ja tās pieder vai atrodas konkrētu fizisku vai juridisku personu īpašumā vai valdījumā.⁴⁶ Speciāli tiek izdalīta kratīšana diplomātisko un konsulāro telpu kratīšana, kas paredz īpašus noteikumus, ka ir jāievēro. Piemēram, šāda veida kratīšanai ir vajadzīga Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas piekrišana, un tās pārstāvja klātbūtne kratīšanas izdarīšanas brīdī. Bez tam ir vajadzīga arī to personu vai pārstāvniecības piekrišana (vai viņu izteikts lūgums) kratīšanas veikšanai viņu telpās.

Apvidus teritorijas kratīšanas galvenokārt aptver publiski nepieejamas vietas, citiem vārdiem, privātās teritorijas, piemēram, privātie meži. Jāņem vērā, ka publiski pieejamo vietu apsekošanai nav vajadzībās veikt kratīšanu.

Personas kratīšanu veic, ņemot vērā Kriminālprocesa likuma 183.panta 1.daļu, ja ir pietiekams pamats domāt, ka kriminālprocesam svarīgi priekšmeti vai dokumenti varētu atrasties personas apģērbā, mantās, kuras tam ir blakus, vai arī uz paša ķermeņa vai atvērtajos dobumos. Personu kratīšanas gadījumā ir saskatāma zināma līdzība arī ar tādu izmeklēšanas darbību, kā aplūkošana, jo arī tās veikšana var gadīties, ka to var veikt tikai tā paša dzimum amatpersona, vai arī ārstniecības persona neatkarīgi no dzimuma, ja aplūkošana ir saistīta ar atkailināšanu.

---

⁴⁶ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 96.lpp

Kratīšanā, tāpat kā citās izmeklēšanas darbībās, ir svarīga sagatavošanās stadija un vispārīgo noteikumu ievērošana. Kriminālprocesa likuma 180.pants nosaka noteikumus saistībā ar lēmumu par kratīšanu. Proti, lai veiktu kratīšanu ir jāsaņem izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmums, jo kratīšana ir saistīta ar personas cilvēktiesību ierobežošanu, līdz ar to lēmuma izdarītājam sastādītājam ir jāizvērtē procesa virzītāja ierosinājums un pievienotie materiāli, lai saprastu vai ir pieļaujama iejaukšanās privātajā dzīvē vai nav. Šādā lēmumā konkrēti ir jānorāda, ko, kur, kas un pie kā meklē, lai personai, pie kuras tiks veikta kratīšana būtu saprotams, tās iemesls un pamatotība. Taču šāds lēmums ne vienmēr ir vajadzīgs, lai varētu veikt kratīšanu. Proti, likumdevējs ir paredzējis, ka lēmums par kratīšanu nav vajadzīgs, ja kratīšana tiek veikta pie personas aizturēšanas vai arī, ja ir bijis lēmums par apvidus teritorijas un telpas kratīšanu, kuras ietvaros, var veikt arī personas kratīšanu, kurai attiecīgi nav vairāk vajadzīgs atsevišķs lēmums. Tāpat lēmums par kratīšanu netiek sastādīts, ja var iestāties neatliekamības gadījums, tas ir, kad ir vajadzība rīkoties nekavējoties, citādi meklējamie priekšmeti var tikt likvidēti noslēpti, u.c. līdzīgos gadījumos. Šādos gadījumos visbiežāk ir vajadzīga tikai prokurora piekrišana, ja šādu lēmumu pieņems izmeklētājs. Taču arī par neatliekamības gadījumā veikto kratīšanu ir jāpaziņo izmeklēšanas tiesnesim, kurš izvērtēs vai attiecīgajai kratīšanai ir bijis pamats, un izlems, ko darīt ar iegūtajiem pierādījumiem un izņemtajiem priekšmetiem.

Kā vēl vienu noteikumu, kas izceļas uz citu izmeklēšanas darbību fona, var minēt obligāto personu klātbūtni. Kriminālprocesa likuma 181.pants paredz, ka ir vajadzīga tās personas vai viņa ģimenes locekļa klātbūtne, pie kuras kratīšana notiek. Un pat tad, ja šo personas klātbūtne nav iespējama, ir vajadzīga kratīšanai pakļautā objekta valdītāja, apsaimniekotāja vai vietējās pašvaldības pārstāvja klātbūtne.

Paralēli šiem noteikumiem ir nepieciešams arī attiecīgi sagatavoties kratīšanas veikšanai. Kā sagatavošanās pasākumus var minēt:⁴⁷

1. Meklējamā objekta precizēšana, kas izpaužas kā tā pazīmju precizēšana, paraugu un fotogrāfiju sagatavošana, un citās līdzīgās darbībās.
2. Kratīšanas vietas precizēšana, kas ietver sevī to, ka ir jāizpēta potenciālās vietas, kur persona varētu noslēpt attiecīgo meklējamo objektu. Tās varētu būt vasarnīcas, garāžas, un citas tai personai pieejamās vietas.

---

⁴⁷ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 96., 97.lpp

3. Kratišanas dalībnieku izvēlē ir jāpievērš uzmanība meklējamam objektam, nereti pašam procesa virzītājam ir noderīgi iesaistīties kratīšanā, jo viņam vislabāk ir zināmas meklējamā objekta īpašības. Pie tam, kratīšanu ir labāk izdarīt lielākā sastāvā, it īpaši, ja ir jāpārmeklē plašas teritorijas un telpas.

Kad visi sagatavošanās darbi ir paveikti, ir jāveic pati izmeklēšanas darbība: kratīšana. To varētu iedalīt trijās stadijās: pārskata daļa, galvenā (detalizētā) daļa un nobeiguma daļa.⁴⁸ Sākotnējā pārskata daļā izmeklētājs izpēta situāciju, apstākļus kādi valda esošajā kratīšanas vietā. Un, ja rodas kaut kas neparedzēts, tad veic labojumus kratīšanas plānā. Galvenajā daļā, tiek veikta pati kratīšana. Šeit ir jāprecizē tieši pati kratīšanas veikšana un tās veidi. Proti, vai tā tiks veikta vienatnē, vai grupā, ar ko tieši sākt, kādā veidā virzīties meklējot konkrēto priekšmetu? Lai atrastu meklējamo objektu bieži vien ir jāizmanto savas loģiskās domāšanas spējas, izdoma un cita gadu gaitā iekrātā pieredze. Dažkārt ir noderīgi sasaistīt meklēšanas vietu ar personas, pie kuras notiek kratīšana, profesiju. Jo, ja šī persona ir, pieņemsim, celtnieks, tad pastāv iespēja, ka meklējamais objekts var būt arī iemūrēts, vai noslēpts aiz sienas. Kratīšanas laikā izmeklētājs var iegūt lielu daudzumu informācijas sekojot personas, pie kuras notiek kratīšana, uzvedībai, it īpaši nekontrolētajām reakcijām.⁴⁹ Nobeiguma daļā ir jāapkopo kratīšanas rezultāti un citas darbības, ja ir vajadzība.

Autors ir arī apskatījis Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likuma regulējumu saistībā ar kratīšanu. Tur, ir nedaudz atvieglotāka situācija saistībā ar lēmumiem par kratīšanu. Proti, viņiem lielākoties pietiek ar procesa virzītāja lēmumu, lai izdarītu kratīšanu. Izņēmums ir tikai personas un viņas dzīvesvietas kratīšana. Dzīves vietas kratīšanas lēmuma nepieciešamības ir tieši noteikta Krievijas Federācijas kriminālprocesa likuma 182.panta 3.daļā. Savukārt, personas kratīšanai paredzētā lēmuma nepieciešamība tiek izsecināta sistemātiski pētot attiecīgā Kriminālprocesa likuma normas un to komentārus.⁵⁰

---

⁴⁸ Яблоков, Н. П. Криминалистика : учебник для бакалавров / Н. П. Яблоков. — 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2013. с. 199.

⁴⁹ Еникеев М. И. Психология следственных действий. Москва: Проспект. 2007. с. 91.

⁵⁰ Криevijas Federācijas Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://upkodeksrf.ru/ch-2/rzd-8/gl-25/st-184-upk-rf>

4.3. Apskate

Tāda izmeklēšanas darbība kā apskate tika izcelta starp visām pārējām izmeklēšanas darbībām. Aptaujātās personas to izcēla, jo to nākas pielietot samērā bieži un tās veikšanas rezultātā gandrīz vienmēr tiek iegūti pierādījumi, kaut arī ne vienmēr tie ir vissvarīgākie un izšķirošākie. Apskate bieži vien ir pirmā un ne vienmēr tā vieglākā izmeklēšanas darbība, kura tiek veikta.

Apskates definīcija ir iekļauta Kriminālprocesa likuma 159.panta 1.daļā. Proti, apskate ir tāda izmeklēšanas darbība, kuras laikā šīs darbības veicējs tieši saskaras ar kādu objektu, kas ir saistīts ar noziedzīgu nodarījumu. Viņš uztver un konstatē tā pazīmes, kuras pēc tam arī nofiksē ar dažādiem paņēmieniem. Tos var nofiksēt rakstiskā veidā ar protokola palīdzību. Nereti papildus protokolam pievieno arī shēmu vai plānu, kas palīdz šo situāciju redzēt kopskatā ar visiem objektiem, kas ir saistīti ar noziedzīgo nodarījumu. Līdzīgi var izmantot arī videouzņemšanu, fotogrāfēšanu, u.c. līdzekļus.

Kriminālprocesa likuma 159.panta 2.daļā ir norādīti vairāki apskates veidi. Katru no tiem var izmantot attiecīgajā situācijā, lai atrastu noziedzīga nodarījuma pēdas vai noskaidrotu citus apstākļus. Tātad Kriminālprocesa likums izceļ šādus apskates veidus: notikumu vietas, apvidus teritorijas, telpas transportlīdzekļa, priekšmeta, dokumenta, līķa, dzīvnieka vai cita objekta apskati.

Pēc aptaujas rezultātiem notikumu vietas apskate ir visbiežāk pielietojamākā no apskates veidiem. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 162.panta 1.daļu šīs izmeklēšanas darbība galvenokārt izpaužas kā konkrētas vietas un tajā esošo objektu apskate. P.Grieznis⁵¹ ir definējis notikuma vietas jēdzienu un noziedzīgā nodarījuma vietas jēdzienu. Proti, notikumu vieta ir teritorija, kuras robežās ir atrastas noziedzīgā nodarījuma vai tā mēģinājumā pēdas, savukārt noziedzīga nodarījuma vieta ir tā vieta, kur šis noziedzīgs nodarījums ir izdarīts vai, kur iestājās tā rezultāts. Līdz ar to policija var saņemt ziņojumu par iespējamo notikuma vietu un atrast tur noziedzīga nodarījuma pēdas, taču īstā noziedzīgā nodarījuma vieta var būt pavisam citā vietā. Tātad notikuma vieta ne vienmēr ir noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vieta, taču ar to cieši ir saistīta.⁵²

---

⁵¹ Grieznis P. Praktiskā kriminālistika. Rīga: SIA "Petrovskis un Ko", 2009.gads, 18., 19.lpp.

⁵² Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa Augstskola Turība, 2001, 72.lpp

Notikumu vietas apskati ir vēlams veikt uzreiz pēc ziņojuma par izdarīto noziedzīgo nodarījumu saņemšanas. Šajā sakarā jebkāda vilcināšanās var novest pie pierādījumu zuduma vai iegūstamās informācijas samazināšanos. Kaut arī Kriminālprocesa likuma 162.panta 2.daļā ir paredzētas arī atkārtotās un papildus notikuma vietas apskates, taču pirmreizējā apskate ir vissvarīgākā. Nekvalitatīvi veikta apskate var novest pie tā, ka ir jāveic atkārtotas apskates, kaut arī daļa noziedzīgā nodarījuma pēdu jau būs pazaudētas, iznīcinātas.⁵³ Līdzīgu viedokli ir izteicis arī P.Grieznis: notikuma vietas apskate praktiski ir vienreizēja un neatkārtojama izmeklēšanas darbība, jo ar katru nākošo apskati, tā jau ir cita – izmainīto apstākļu apskate.⁵⁴ Tādēļ ir svarīgi jau pirmajā reizē notikumu vietā izpētīt pēc iespējas vairāk dažādu objektu un pareizi tos novērtēt skatoties uz tiem kopsakarā. Tieši vispusīgā un sarežģītā izmeklētāja prāta darbība padara notikuma vietas apskati racionālu un efektīvu, ļauj izveidot saistības starp dažādiem priekšmetiem un izmeklējamajiem objektiem, izprast savstarpējās sakarības, negatīvos apstākļus, iespējamus inscenējumus.⁵⁵

Līdzīgi kā visām izmeklēšanas darbībām arī apskatei ir jāievēro daži priekšnoteikumi, lai tā varētu noritēt pēc iespējas raitāk un efektīvāk. Galvenie priekšnoteikumi ir iekļauti tieši sagatavošanās daļā. Šīs izmeklēšanas darbības veicējam ir jābūt gatavam doties uz notikuma vietu pēc iespējas ātrāk, lieki nekavējoties. Ir jābūt labai sakaru sistēmai ne tikai pašā policijas iecirknī, bet arī ārpus tā ar citām personām, kuras varētu tikt pieaicinātas šīs izmeklēšanas darbības veikšanai. Proti, tie varētu būt gan dažādu nozaru speciālisti, prokurors, kārtības policijas darbinieki, tiesu mediķi, un citas personas, kuras var sniegt palīdzību šīs izmeklēšanas darbības veikšanā. Šīs izmeklēšanas darbības veicējiem ir jārēķinās, ka tā var tikt veikta nelabvēlīgos apstākļos (sniegunis, vētra, lietus, tumsa), kuri var padarīt notikuma vietas apskates veikšanu smagāku vai pat neiespējamu. Jāņem vērā arī, tas, ka notikuma vietā var būt cietušie, liecinieki un citas klātesošās personas, kuras var traucēt apskates veikšanu.

A.Kavalieris izceļ vairākus jautājumus, uz kuriem ir jāatrod atbildes notikuma vietas apskates veicējam: kas, kur, kad, kādēļ, kā noticis, ar ko un kas ir paveicis šo noziedzīgo nodarījumu?⁵⁶ Lai noskaidrotu, kas ir īsti noticis izmeklēšanas darbības veicējam ir jāizpēta apkārtējie apstākļi, objekti, to atrašanās vieta, u.c. lietas, kam varētu būt nozīme. Šo izvērtējot,

---

⁵³ Якимович Ю.К., Пан Т.Д. Досудебное производство по УПК Российской Федерации. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с. 179.

⁵⁴ P.Grieznis. Praktiskā kriminālistika. Rīga: SIA "Petrovskis un Ko", 2009.gads, 18.lpp

⁵⁵ Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной и следственной деятельности. Москва: Издательство Проспект, 2006, с. 155.

⁵⁶ Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999.gads, 30., 31.lpp

var aptuveni noskaidrot kāds tad noziedzīgs nodarījums ir ticis paveikts. Saistībā ar vietu ir jāizvērtē vai attiecīgajā gadījumā notikuma vieta sakrīt ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietu vai ne. Lai to izvērtētu ir jāmeklē dažādas pēdas, kuras liecinātu, ka šī nav noziedzīgā nodarījuma vieta, piemēram, līķa stiepšanas(vilkšanas pēdas), asins piļu izvietojums vai vispār asins pēdu neesamība. Svarīgi ir noskaidrot, kad šis noziedzīgais nodarījums notika. Piemēram, meklējot potenciālos lieciniekus, kuri varbūt ir kaut ko redzējuši ir noderīgi zināt to, kad šis notikums ir noticis. Lai noskaidrotu kā attiecīgais noziedzīgais nodarījums ir noticis ir jānoskaidro vispirms arī tas, vai tika izmantoti kādi palīglīdzekļi, ar kuru palīdzību šis nodarījums tika paveikts. Diemžēl ne vienmēr uzreiz var noskaidrot to personu, kura ir veikusi šīs nelikumīgās darbības, taču, lai to atrastu var palīdzēt viņa motīvu noskaidrošana, kas var palīdzēt attīstīt vairākas versijas un iespējas, kā noskaidrot šo darbību izdarītāja personību.

Kopsavilkums

Bakalaura darba gaitā autors ir nonācis pie šādiem secinājumiem:

1. Izmeklēšanas kvalitāti pirmstiesas procesā varētu uzlabot īstenojot šādus pasākumus:
  - Palielinot kvalificētā darbspēka skaitu.
  - Uzlabojot informācijas apmaiņu starp prokuroru, izmeklētāju un viņa tiešo priekšnieku, kas varētu izpausties kā vienotas prakses veidošana, sadarbības uzlabošana starp prokuratūru un izmeklēšanas iestādēm.
  - Dekriminalizējot Krimināllikumā ietvertās zādzības nelielā apmērā, nosakot to kā administratīvo pārkāpumu. Tādējādi ievērojami palielinās laiks un resursi, kurus izmeklētāji varēs novirzīt citu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanai.
2. Par visbiežāk pielietotākajām izmeklēšanas darbībām ir uzskatāmas pratināšana, kratīšana un apskate, kuru rezultātā tiek iegūti arī pierādījumi, kas veido pamatu turpmākajai kriminālprocesa virzībai.
3. Veicot tādu izmeklēšanas darbību kā konfrontēšanu, reti, kad tiek panākts vēlamais rezultāts, jo konfrontēšanas dalībnieki parasti paliek pie savām sākotnējām liecībām.
4. Latvijā ir pieejama poligrāfiskā ekspertīze, kura palīdz noskaidrot, cik ticama ir iegūto pierādījumu patiesuma pakāpe, taču šīs ekspertīzes rezultāti nevar būt vienīgais pierādījums, uz kuru tiek balstīta apsūdzība.
5. Visbiežāk gadījumos, kad pratināšana notiek konflikta situācijā, lai pārliecinātu personu atklāt patiesību, tiek izmantotas jau iepriekšējās izmeklēšanas rezultātā iegūtie pierādījumi. Parādot attiecīgos pierādījumus, pratināmā persona sliecas uz sadarbošanos ar pratinātāju kļūstot atvertāka un pretimnākošāka.
6. Autors uzskata, ka detalizētāka pratināšanas norises kārtība attiecībā uz pārtraukumiem un pratināšanas ilgumu ir vēlama arī mūsu Kriminālprocesa likumā. Tā būtu būtiska norma, ar kuras palīdzību pratināmajai personai tiktu garantēti atbilstošāki apstākļi, kuri padarītu efektīvāku pašu pratināšanu.
7. Notikuma vietas apskates veicēja darbībām ir jābūt racionālām un efektīvām, jo pirmreizējā notikumu vietas apskate ir svarīga un neatkārtojama kriminālprocesa daļa, kuras rezultātā var tikt izvirzītas dažādas versija, kuras tālāk tiek pārbaudītas.

Izmantotā literatūras un avotu saraksts

Literatūra

1. Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. Kriminālistika. Kriminālistiskā taktika. 2 daļa. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1999
2. Autoru kolektīvs G.Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010
3. Beidzot atbalstīta Valsts policijas attīstības koncepcija. Jurista Vārds, 12.04.2016., Nr. 15 (918),
4. Dombrovskis R. Izmeklēšanas darbību raksturojums un veidi. Jurista vārds Nr. 11., 2009. gada 17. marts.
5. Grieznis. P. Praktiskā kriminālistika. Rīga: SIA "Petrovskis un Ko", 2009
6. Kazaka S., Lodīte I., Meikališa Ā., Petrova S. Kriminālprocesuālie termiņi pirmstiesas izmeklēšanā. Rīga: LPA, 2006
7. Meikališa Ā. Cilvēktiesību ievērošana, veicot izmeklēšanas darbības. Jurista Vārds, 2007. gada 13. marts
8. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess shēmās. B. un C. daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009
9. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Biznesa Augstskola Turība, 2001
10. Miķelsons U. Poligrāfa pārbaudes metodikas vēsturiskā attīstība. Pieejams: <http://www.eksperts.gold.lv/Vesture.pdf>
11. Rozenbergs, J. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Jurista Vārds, Nr. 27., 2011.gada 5. jūlijs
12. Sumbarova M. Pratināšanas pilnveidošanas jautājumi un realizācijas prakse Latvijas kriminālprocesā. Rīga, SIA "Hansa Print Riga", 2017.gads
13. Valsts kontroles revīzijas ziņojums. Rīga. 2017.gada 10.oktobris. Pieejams: <http://www.lrvk.gov.lv/revizija/vai-pirmstiesas-izmeklesana-valsts-policija-ir-efektiva/> [aplūkots 2018.gada 7.maijā]
14. Герасимов И. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск, 1975
15. Еникеев М. И. Психология следственных действий. Москва: Проспект. 2007

16. Жижина М.В., Егоров Н.Н., и др. под ред. Е.П.Ищенко. Криминалистика. Учебник. Москва: Проспект. 2014
17. Рыжаков А.П. Допрос: основания и порядок производства. М.: Дело и Сервис, 2014.
18. Сумбарова М. Уголовный процесс Латвий. Краткий курс. Учебное пособие. Рига: SIA Hansa Print Riga, 2017.
19. Чельцов М. Советский уголовный процесс. Москва, 1962
20. Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной и следственной деятельности. Москва: Издательство Проспект, 2006, с. 155
21. Яблоков, Н. П. Криминалистика : учебник для бакалавров / Н. П. Яблоков. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2013. с. 199.
22. Якимович Ю.К., Пан Т.Д. Досудебное производство по УПК Российской Федерации. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с. 179
23. Williams C.E., C.A.R.E. An Investigative Way of Life. Indian Trail, North Carolina: HDI Investigations, 2014, p.34.

Normatīvie akti

24. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 21. aprīlis.
Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2018.gada 4.aprīlī]
25. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999.gada 1.aprīlis.
Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]
26. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1985.gada 1.jūlijs.
Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=89648> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]
27. Noteikumi par tiesu ekspertīžu iestāžu sarakstu un tiesu ekspertu specialitāšu klasifikatoru: Ministru kabineta noteikumi Nr. 835. Latvijas Vēstnesis, 2016.gada 24.decembris.
Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/287606-noteikumi-par-tiesu-ekspertizu-iestazu-sarakstu-un-tiesu-ekspertu-specialitasu-klasifikatoru> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]
28. Par Valsts policijas attīstības koncepciju. Ministru kabineta rīkojums Nr. 248. Latvijas Vēstnesis, 2016.gada 6.aprīlis.
Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=281390> [aplūkots 2018.gada 5.aprīlī]
29. Krievijas Federācijas administratīvo pārkāpumu kodekss.

Pieejams:http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/412ce6914fb424f026e8cd400b1232288835797d/ [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]

30. Krievijas Federācijas Kriminālprocesa likums.

Pieejams: <http://upkodeksrf.ru/ch-2/rzd-8/gl-26/st-187-upk-rf> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]

Latvijas tiesu prakse

31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 2. jūlija lēmums Lietā Nr. SKK –320/2015.

Pieejams:<http://at.gov.lv/lv/judikaturas-nolemumu-arhivs-old/senata-kriminallietu-departaments/klasifikators-pec-likuma-normam-ar-tezem/kriminalprocesa-likums> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]

32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2014.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr. 11810039108.

Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018]

33. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2012.gada 31.maija spriedums lietā SKK-93/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2012> [aplūkots 2018.gada 15.aprīlī]

34. Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 18.oktobra spriedums lietā Nr. 11410023814. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.04.2018]

35. Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 14.novembra spriedums lietā Nr.11096072215. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 09.04.2018]

36. Vidzemes apgabaltiesas 2017.gada 7.decembra spriedums lietā Nr. 11822002015. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 10.04.2018]

Pielikums

Aptauja.

Sveicināti! Esmu LU Juridiskās fakultātes 3.kursa students Sandis Plenkovs. Rakstu bakalaura darbu par tēmu "Izmeklēšanas darbības pirmstiesas procesā". Vēlētos, lai Jūs varētu rast iespēju aizpildīt šo aptauju, tādējādi nedaudz ieskicējot to, kā izmeklēšanas darbības tiek īstenotas praksē un sekmējot bakalaura darba izstrādi.

1. Kura/kuras no izmeklēšanas darbībām tiek īstenotas visbiežāk?
2. Kuras/kuru izmeklēšanas darbību rezultātā visbiežāk tiek gūti krimināllietai svarīgas ziņas?
3. Kuras no izmeklēšanas darbībām īstenot ir vissarežģītāk? Kāpēc?
4. Vai ir arī tādas izmeklēšanas darbības, kuras praksē tiek īstenotas ļoti reti, jo tās ir neefektīvas?
5. Vai gadās arī situācijas, kad pilngadīgas personas pratināšana ilgst visas 8 stundas no vienā diennaktī atļautajām? Kāpēc šāda situācija rodas?
6. Kuras personas visbiežāk tiek pratinātas?
  - Personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību
  - Liecinieki
  - Cietušie
  - Citi.....
7. Vai nopratinot nepilngadīgos bieži gadās situācijas, kad ir nepieciešama psihologa starpniecība?
8. Vai izdarot aptauju katru reizi lieciniekam tiek pilnībā izskaidrotas viņa tiesības un pienākumi? Vai arī laika ekonomijas dēļ to mēdz pilnībā nedarīt?
9. Kuri no apskates veidiem tiek pielietoti visbiežāk?
10. Līķu apskati biežāk veic medicīnas speciālists vai tiesu medicīnas eksperts? Kāpēc?

11. Vai izmeklēšanas eksperiments un liecību pārbaude uz vietas var būt savā starpā saistīti/izpildāmi vienlaicīgi?
12. Kas rada vislielākās problēmas veicot dzīvu personu uzrādīšanu atpazīšanai?
13. Kura situācija ir biežāk sastopamāka un vēlamāka? Kāpēc? 1) kratīšana notiek pirms lēmuma par kratīšanu saņemšanas un tad darba dienas laikā par to ziņojot, 2) tiek sagaidīts lēmums par kratīšanu?
14. Kādās situācijās visbiežāk kratīšana un izņemšana tiek fiksēta arī ar tehniskajiem līdzekļiem?
15. Vai tādas darbības kā Priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas, Procesa virzītāja pieprasīto priekšmetu un dokumentu iesniegšana, Elektroniskajā informācijas sistēmā saglabāto datu atklāšana un izsniegšana tiek plaši pielietotas? Un vai tās vairāk nelīdzinās procesuālajām darbībām, kas var dot norādes uz iespējamajām izmeklēšanas darbībām, kuras varētu tikt īstenotas?
16. Vai īstenojot izmeklēšanas darbības ir nācies saskarties ar kādu situāciju, kad praksē tās tiek īstenotas daudz citādāk, nekā to nosaka Kriminālprocesa likums? Un vai saskatāt kādas nepilnības, kuras vajadzētu novērst?
17. Vai bieži tiek pielietoti kādi taktiskie paņēmieni, lai iegūtu informāciju no pratināmā, kurš to nevēlās izstāstīt? Kādi tie varētu būt? Un vai ir gadījies arī kāds interesants gadījums?
18. Pēdējos gados ir izteikti viedokļi par to, ka izmeklētājiem ir ļoti noslogotas darbadienas, daudzas lietas tiek atgrieztas atpakaļ no prokuratūras vai arī vispār netiek nodotas tālāk? Kādi varētu būt iespējamie risinājumi šīs situācijas uzlabošanai?

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Biežāk pielietotāko izmeklēšanas darbību īpatnības pirmstiesas kriminālprocesā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniska kopija atbilst izdrukai.

Autors: Sandis Plenkovs _____

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītāja: Prof. Kristīne Strada-Rozenberga _____